

Reise- og hytteliv i Valdres

Verdiskapings- og ringvirkningsanalyse

Forord

På oppdrag for Visit Valdres har Menon Economics gjennomført en ringvirknings- og verdiskapingsanalyse av reiselivsnæringen og deltidsinnbyggerne i Valdres.

Analysen synliggjør den økonomiske betydningen av reiselivsnæringen og forbruket til de tilreisende i form av direkte og indirekte verdiskapings- og sysselsettingseffekter. Dette inkluderer også den økonomiske betydningen av hytteutbygging og forbruket til deltidsinnbyggere.

Analysen redegjør for utviklingen til næringen over tid og beskriver nærmere situasjonsbildet i enkelte år.

Prosjektet er ledet av Leo A. Grünfeld og Anders Myklebust, Live Nerdrum og Mathie Rødal har vært sentrale prosjektmedarbeidere.

Vi takker oppdragsgiver for et spennende oppdrag og vi takker også alle som har stilt opp til intervju.

Juni 2022

Foto: Morten Helgesen

Innhold

1	Sammendrag	s. 4
2	Næringslivet og reiselivsnæringen i Valdres	s. 7
3	De tilreisende til Valdres	s. 17
4	Deltidsinnbyggernes økonomiske betydning for kommunene og bidrag til lokal samfunnsutvikling	s. 37
5	Belastning på miljø, natur og lokalbefolkning	s. 45
6	Vedlegg	s. 58

Det kommersielle reiselivet er konsentrert rundt Nord-Aurdal og Øystre Slidre

Reiselivsnæringen i Valdres kan vise til en omsetningsvekst på 42 prosent i perioden 2010 til 2019. Som følge av pandemien falt omsetning med 11 prosent i 2020. Sammenlignet med reiselivet totalt i Norge er dette lav vekst. Det ligger et stort potensial for økt aktivitet i denne næringen i årene fremover.

Samlet omsatte reiselivsnæringen for 689 millioner kroner i 2019. To tredjedeler av denne omsetningen kommer fra de to største bransjene som er overnatting og servering. Hele 80 prosent av omsetningen fra det kommersielle reiselivet finner vi i kommunene Nord-Aurdal og Øystre Slidre. Reiselivsnæringen i Valdres stod for 9 prosent av samlet verdiskaping i regionen, og sysselsatte over 850 deltids- og heltidsansatte.

Overnattende på hotell og hytter/camping sto for 610 000 gjestedøgn i Valdresregionen i 2021 med en tydelig besøkstopp i juli måned. 70 prosent av kommersielle gjestedøgn i 2021 fant sted i barmarksesongen mai til oktober. I 2019, som var siste normalår før koronapandemien, var det nær 645 000 gjestedøgn.

Det er flere kommersielle gjestedøgn ved hytter/camping enn på hotell i Valdres. Det er også hytter/camping som har hatt størst vekst over tid og andelen har økt fra under 60 prosent i 2016 til 65 prosent i 2021. I 2021 stod ferie- og fritidsreisende for 89 prosent av gjestedøgn på hotell. Det har vært en nedgang i antall yrkesreisende og kurs- og konferansegjester på hotell, også før pandemien.

Veksten i privat utleie via blant annet den nettbaserte markedsplassen Airbnb har vært svært høy i Norge de siste årene, og Valdresregionen er intet unntak. I Valdres har det vært en økning på 130 prosent i løpet av fem år, men omfanget er fortsatt lavt sett i forhold til hvor mange hytter det finnes i regionen (se neste side). Ved å aktivere dette utleiemarkedet vil man bruke av eksisterende hytter og skape langt større lokale ringvirkninger for reiselivet og andre næringer som betjener deltidsinnbyggerne.

Kommersielt reiseliv

Deltidsinnbyggere

Fremtidig hyttebygging

Foto: Morten Helgesen (bilde 1 og 3) og Scanout ved Yngve Ask (bilde 2)

Deltidsinnbyggerne er de klart viktigste bidragsyterne til lokaløkonomien i Valdres

Deltidsinnbyggernes bruk av hyttene skaper store økonomiske verdier for Valdresregionen. Deltidsinnbyggerne i Valdres stod for mer enn 2,7 millioner gjestedøgn i 2021 og de hadde et estimert forbruk på 1,12 milliarder kroner. Deltidsinnbyggerne la igjen dobbelt så mye penger i regionen i løpet av 2021 som kommersielt overnattende. Det betydelige antallet deltidsinnbyggere i regionen gjør det også mulig for flere steder i Valdres å ha et større tilbud av varer og tjenester i sitt nærområdet ettersom deltidsinnbyggerne bidrar med tilstrekkelig etterspørsel til at spesialiserte handelsbedrifter kan opprettholde lønnsom drift.

Hyttebyggingen fører til stor aktivitet i regionens bygg- og anleggsnæring, og det har gitt arbeid til folk som ellers kunne gått ledige. Basert på intervjuer med lokale og regionale entreprenører og aktører i bygg- og anleggsbransjen har vi beregnet at 60 prosent av omsetningen knyttet til bygningsarbeidet tilfaller lokalt næringsliv, mens lokalandelen for anleggsaktivitet er på 80 prosent.

Samlet bidrar reiselivet og deltidsinnbyggerne til 1752 direkte og indirekte arbeidsplasser i Valdres.

Det utgjør over 30 prosent av alle sysselsatte i regionens næringsliv. Disse skaper en omsetning i regionen på 2,4 milliarder kroner. Hele 75 prosent av denne omsetning drives av deltidsinnbyggernes forbruk og byggingen av fritidsboliger.

Kommersielt
reiseliv

Deltids-
innbyggere

Fremtidig
hyttebygging

Foto: Morten Helgesen (bilde 1 og 3) og Scanout ved Yngve Ask (bilde 2)

Bygging av fritidsboliger i årene som kommer: Er det samfunnsøkonomisk regningssvarende?

Det siste året har den høye byggeaktiviteten i fjellregionene på Østlandet kommet i fokus. Har vi nådd en grense? Rapporten diskuterer dette spørsmålet i lys av befolkningens verdsetting av natur og miljø. Denne verdsettingen veies så opp mot de lokaløkonomiske verdiene som byggingen og deltidsinnbyggernes forbruk skaper. Dette danner grunnlag for et samfunnsøkonomisk regnskap.

Vi benytter resultatene fra en nylig publisert verdsetningsstudie fra Norefjell/Reinsjøfjell. Denne regionen i Viken ligner i stor grad på Valdres, men det er også noen ulikheter som gjør at verdsettingen av miljø og natur kan bli annerledes i Valdres. På Norefjell/Reinsjøfjell finner vi at en kraftig videre utbygging av fritidsboliger ikke er samfunnsøkonomisk regningssvarende. Det er særlig verdsettingen hos eksisterende deltidsinnbyggere som gjør det ulønnsomt, men også lokalbefolkningen og andre innbyggere i Oslo og Viken ser store verdier i å ikke bygge ned i stort omfang.

Våre sammenligninger av de to fjellregionene trekker i retning av at videre normal bygging av fritidsboliger på fjellet i Valdres er lønnsomt for samfunnet. Valdres har det siste tiåret hatt langt lavere utbyggingsvekst enn i Norefjell/Reinsjøfjell. Scenariet som trekkes opp med antall nye hytter de neste årene for Norefjell/Reinsjøfjell er for høyt for Valdres. Presset på tilgjengelig høyfjell og miljø er også høyere på Norefjell og Flå enn i de mest utbygde områdene i Valdres (Øystre Slidre og Nord-Aurdal). Fordi den gjennomsnittlige avstanden til folk som bor i Oslo og Viken er noe større for Valdres, vil totalbefolkningens verdsetting av natur og miljø være noe lavere. Alle disse faktorene trekker i sammen retning.

Rapporten tar også for seg deltidsinnbyggernes bidrag til lokalsamfunnsutvikling gjennom naturvern, kulturminnevern og produksjon, vedlikehold og finansiering av fellesgoder som løypenett, turstier og veinett. Vi beskriver også eksempler på bidrag til folkehelse gjennom arrangementer.

Kommersielt
reiseliv

Deltids-
innbyggere

Fremtidig
hyttebygging

Foto: Morten Helgesen (bilde 1 og 3) og Scanout ved Yngve Ask (bilde 2)

2: Næringslivet og reiselivsnæringen i Valdres

Det er ingen entydige måter å avgrense næringer på, og reiselivsnæringen er spesiell fordi den består av aktører innenfor ulike bransjer/næringer som har til felles at de selger varer og tjenester til turister og yrkesreisende. I statistikken definerer vi derfor reiselivsnæringen til å bestå av alle bedrifter innen bransjene som til sammen utgjør de mest sentrale varene og tjenestene ved en reise: Overnatting, transport, servering, opplevelser og formidling.

I denne delen analyserer vi status og utvikling for bedrifter innen disse bransjene i Valdres basert på regnskapsinformasjon. Vi viser for eksempel utvikling i:

- Antall aktører
- Verdiskaping
- Antall ansatte

Regnskapsinformasjonen hentes ut fra Menons bedriftsdatabase, hvor vi har samlet og bearbeidet regnskapsdata for alle rapporteringspliktige foretak i Norge fra 2004 og frem til siste tilgjengelige regnskapsår 2020.

I tillegg til regnskapspliktige foretak har vi i denne analysen også inkludert enkeltpersonsforetak som driver med reiselivsrelatert virksomhet i regionen. Disse er identifisert og hentet ut fra www.proff.no. Den samlede populasjonen av reiselivsbedrifter som danner grunnlaget for neste del av analysen består dermed av 236 regnskapspliktige foretak og 139 enkeltpersonsforetak.*

Bedriftene i reiselivsnæringen selger også sine varer til lokalbefolkning, og det er ikke mulig å skille ut i statistikken. Ved å sammenstille besøks-, forbruks- og ringvirkningsanalyse med verdiskapingsanalysen kan vi si noe om hvor viktig de tilreisende er for å opprettholde bedriftene i reiselivsnæringen, som også er svært viktige for at et område skal være attraktivt for lokalbefolkning.

I denne delen av analysen beskriver vi også det øvrige næringslivet i Valdres, inkludert landbruk, for å sette størrelsen på reiselivsnæringen i et bredere perspektiv.

* For mer informasjon om datagrunnlaget viser vi til vedleggene

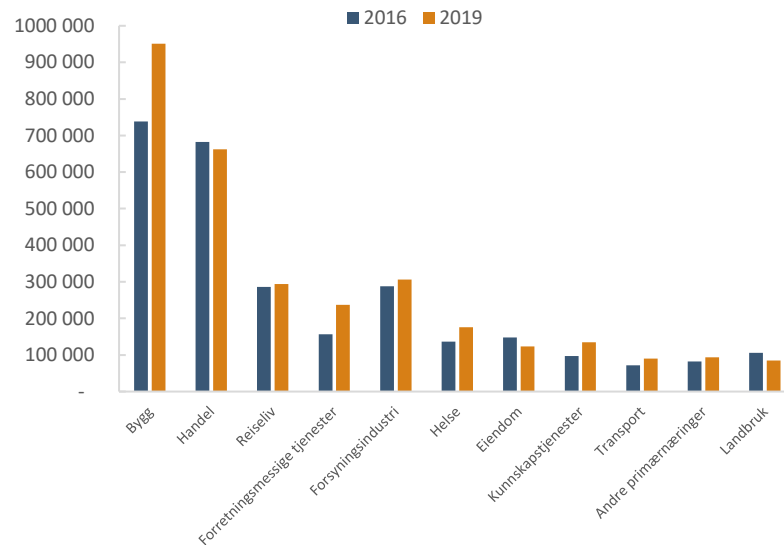
Bygg- og anleggsnæringen har vokst med nesten 30 prosent mellom 2016 og 2019

Figuren til høyre viser verdiskapingen i hele næringslivet i Valdres i 2016 og 2019 fordelt på de største næringene. Bygg- og anleggsnæringen og handel er de to klart største næringene i regionen. I 2019 hadde de en verdiskaping på henholdsvis 951 millioner og 662 millioner kroner, som til sammen utgjør 48 prosent av verdiskapingen i hele næringslivet.

Bygg- og anleggsnæringen kan vise til en kraftig vekst siden 2016 på 30 prosent, mens handelsnæringen har falt med 3 prosent i samme periode. Den samlede verdiskapingen fra næringslivet i Valdres har vokst med 10 prosent mellom 2016 og 2019.

Reiseliv var i 2019 er regionens fjerde største næring, målt i verdiskaping, like bak forsyningsindustrien. Reiselivsnæringen, inkludert enkeltmannsforetak, utgjorde 9 prosent av næringslivets samlede verdiskaping i 2019. Tar vi høyde for reiselivet og særlig deltidssinnbyggernes betydning for varehandelen og bygg- og anleggsnæringen er reiselivets reelle betydning for samlet verdiskaping i regionen vesentlig større.

Verdiskaping i næringslivet i Valdres i 2016 og 2019. Regnskapspliktige foretak, landbruk og enkeltpersonsforetak innen reiseliv. Millioner kroner. Kilde: SSB og Menon Economics

Tre næringer representerer mer enn 60 prosent av de sysselsatte

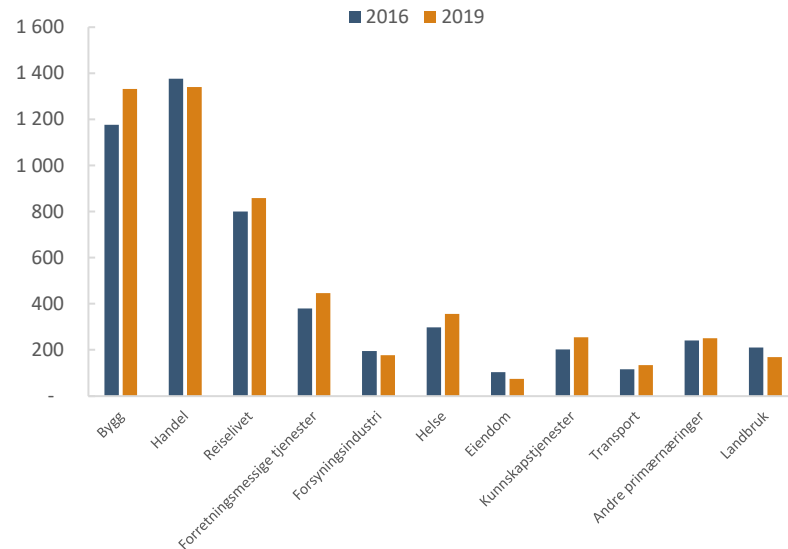
Når det gjelder sysselsetting er det fortsatt handel, bygg- og anlegg og reiselivet som er de største næringene med henholdsvis 1341, 1332 og 858 sysselsatte i 2019. Til sammen står de for 61 prosent av alle sysselsatte i privat næringsliv. Antall sysselsatte i bygg- og anlegg har vokst med 13 prosent, mens handelsnæringen har en svak reduksjon på 3 prosent.

Reiselivet er tredje største næring med 858 sysselsatte og ettersom det er en arbeidsintensiv næring så utgjør de sysselsatte i reiselivsnæringen 15 prosent (mot 9 prosent av verdiskapingen) av samlet sysselsetting.

Andre næringer som er viktige for sysselsettingen i regionen er blant annet forretningsmessige tjenester og kunnskapstjenester samt helse og primærnæringene. Disse sysselsetter samlet 1308 i 2019, om lag det samme som bygg- og anleggsnæringen alene.

For hele næringslivet samlet har det vært en reduksjon på 2 prosent mellom 2016 og 2019.

Sysselsetting i næringslivet i Valdres i 2016 og 2019. Regnskapspliktige foretak, landbruk og enkeltpersonforetak innen reiseliv. Kilde: SSB og Menon Economics

Valdres forener variert naturlandskap med levende kulturlandskap

Valdres er det vestligste av dalførene i Innlandet fylke og er hjem til to nasjonalparker, Jotunheimen og Langsua, med hver sin særegne naturopplevelse. Jotunheimen Nasjonalpark er kjent for majestetiske fjell og isbreer. Den inkluderer blant annet Besseggen som er en av de mest populære fjellturen i Norge. I Langsua Nasjonalpark finner vi lavfjellandskap med variert natur – alt fra skoger, våtmarker, vidder og fjell opp mot 2000 moh.

Valdres er også kjent for sitt kulturlandskap, og det er nettopp kombinasjonen av natur- og kulturlandskap som gjør Valdres unikt. Seks av Norges 28 stavkirker ligger i regionen og Valdres Folkemuseum er Norges fjerde største friluftsmuseum. Det er også en rekke åpne støler og gårder, hvorav en del av disse holder åpent om sommeren slik at besøkende kan hilse på dyr og kjøpe lokale spesialiteter.

Det finnes mange og varierte muligheter for fotturer, langrenn og sykling som passer både for familier og mer ambisiøse friluftslivsentusiaster. Dette er selve kjernen i opplevelsestilbud i Valdres og det som gjør det til en attraktiv hyttedestinasjon. Det er også seks alpintentre i Valdres med god spredning fra sør til nord. I tillegg tilbys det en rekke aktiviteter, først og fremst på sommerstid. Det inkluderer blant annet fiske, padling, ridning, stølsopplevelser og hundekjøring.

For å komme seg til Valdres er den viktigste ferdsselsåren E 16 som går gjennom Sør-Aurdal og Nord-Aurdal kommune, og videre til Vestre Slidre og Vang. Et knutepunkt i regionen er Fagernes, som er regionsenteret i Valdres. Herfra går fylkesvei 51 gjennom Øystre Slidre der tettstedet Beitostølen ligger, og fylkesvei 2442 som går til Tnedal. Både Fagernes og Beitostølen har en rekke tilbud innen handel og tjenester, og en stor gjennomstrømning av tilreisende. Busslinjen Valdresekspressen har jevnlig avganger til Fagernes, med videre forbindelse til Beitostølen. Valdresekspressen kjører også vestover til Tyinkrysset i Vang. Øst-Vestekspressen mellom Lillehammer og Bergen er et annet viktig transporttilbud med stopp i Fagernes og Tyinkrysset.

Foto: iStockphoto

En nærmere kikk på reiselivsnæringen

Det er fem bransjer som utgjør det vi vanligvis definerer som reiselivsnæringen; overnatting, servering, opplevelser, transport og formidling. Reiselivsnæringen kan også deles inn i innholds- og tilgjengelighetsbransjer. Innholdsbransjene handler om å skape et godt reiselivsprodukt lokalt, mens tilgjengelighetsbransjene legger til rette for å frakte turistene dit de skal, og organisere tilbud.

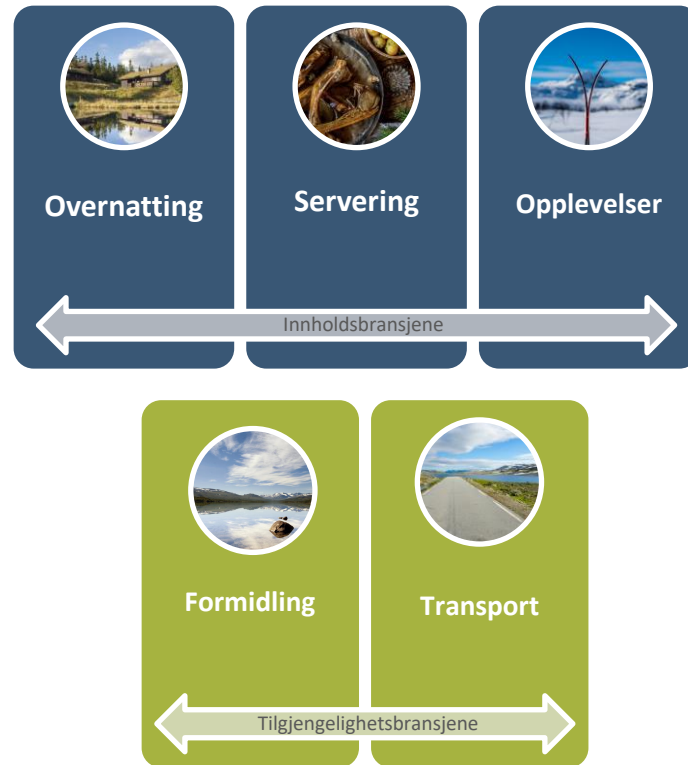
Servering - omfatter typisk restauranter, kafeer, gatekjøkken og drift av barer og puber

Overnatting - består av hoteller, pensjonater, moteller, hytter, campingplasser, vandrerhjem, ferieleiligheter, turisthytter og annen overnatting

Opplevelser - inneholder alle aktiviteter som man kan tenke seg en turist kan benytte når denne er på reise. Dette er opplevelsesaktiviteter, fornøyles- og temparker, alle typer museer og historiske bygninger og severdigheter, botaniske og zoologiske hager, taubaner og skiheiser

Transport - omfatter bedrifter som frakter passasjerer med jernbane, kyst- og lufttrafikk med passasjerer, innenlandske kystruter med passasjerer og turbiltransport

Formidling - består av aktører som reisebyråer, turistkontorer, reisearrangørvirksomhet, guider og reiseledere

Omsetningen i reiselivsnæringen økte med 42 prosent i perioden 2010 til 2019

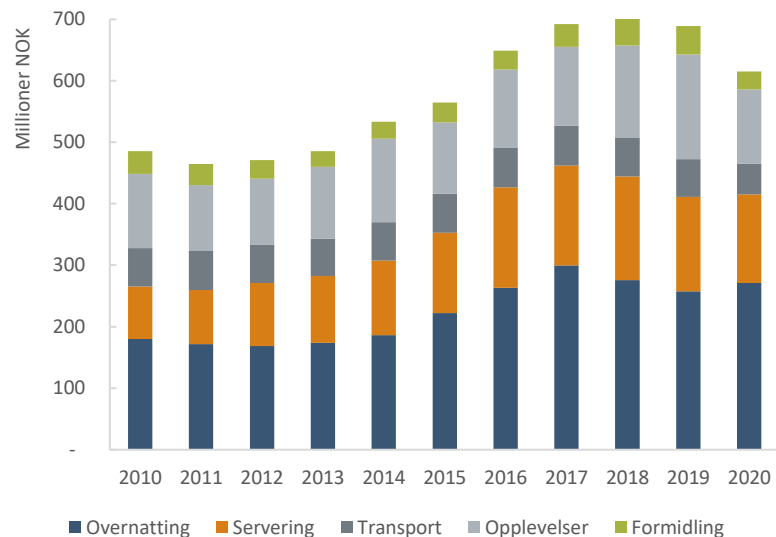
Reiselivsnæringen i Valdresregionen kan vise til en vekst på 42 prosent i perioden 2010 til 2019. Det tilsvarer en gjennomsnittlig årlig vekstrate på 4,1 prosent. Det er en betydelig svakere vekst sammenlignet med næringens utvikling nasjonalt som i samme perioden hadde en omsetningsvekst på 65 prosent.

Samlet omsetning for reiselivsnæringen i Valdres var i 2019 på 689 millioner kroner, mens 2020 var et år tydelig preget av koronapandemien og tallene viser at det var en nedgang i omsetningen i reiselivsnæringen i Valdres på 11 prosent.

Overnatting er den klart største bransjen målt i omsetning. I 2019 var den på 257 millioner kroner, mer enn 50 prosent høyere enn den nest største næringen som var opplevelser med 170 millioner kroner i omsetning i 2019. Serveringsbransjen hadde en omsetning i 2019 på 154 millioner kroner, mens omsetningen i transportbransjen var på 62 millioner kroner i 2019. Formidlingsbransjen er den minste av de fem bransjene i reiselivsnæringen og den omsatte for 46 millioner kroner i 2019.

På de neste side ser vi nærmere på veksten i hver enkelt bransje.

Utvikling i omsetning per reiselivsbransje i perioden 2010-2020. Regnskapspliktige foretak og enkeltpersonforetak. Millioner kroner. Kilde: Menon Economics

Vekst for alle bransjene i perioden 2013 til 2018, unntatt transport

Figuren til høyre viser at de enkelte bransjene har tidvis hatt en ganske ulik utvikling. Alle bransjene kan vise til en sterk vekst i perioden 2013 til 2018, men de siste ti årene under ett så er det servering og overnatting som har hatt den sterkeste veksten med henholdsvis 69 prosent og 51 prosent.

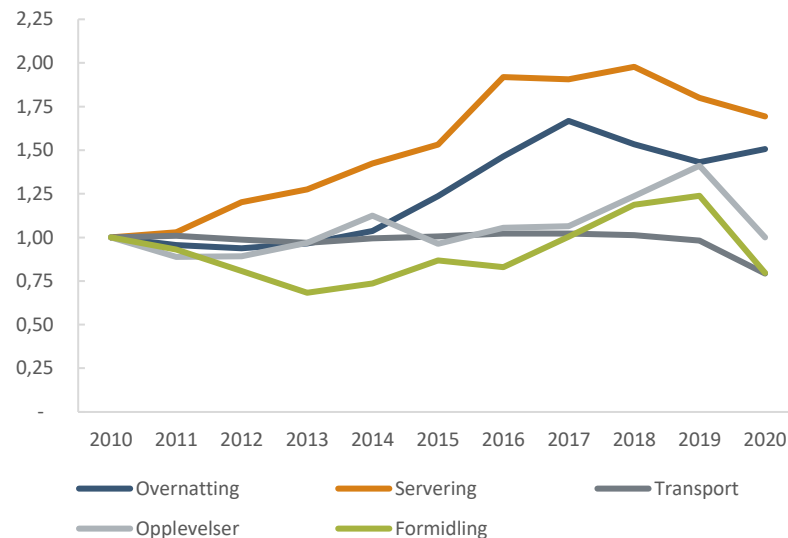
Når det gjelder serveringsbransjen kan den vise til en positiv vekst allerede fra 2011 og selv om det her har vært en nedgang fra 2018 og dermed før koronapandemien er det fortsatt denne bransjen som har høyest vekst i perioden. Det skyldes blant annet serveringsbransjen i Valdres klarte seg relativt bra sammenlignet med flere andre bransjer gjennom 2020.

Veksten i overnattingsbransjen hadde en særlig god vekst mellom 2015 og 2017 før den falt noe tilbake frem mot 2019. Noe overraskende så viser regnskapstallene at overnattingsbransjen faktisk kan vise til en fem prosents økning i omsetningen i 2020.

Omsetningen til opplevelsesbransjen var den samme i 2020 som i 2010, men i løpet av denne perioden har omsetningen svingt betraktelig. I 2011 var omsetningen så lav som 107 millioner kroner, mens den i 2019 var på et topp med 170 millioner kroner. Nedgang i 2020 var på nesten 30 prosent.

Transportbransjen har hatt tilnærmet lik omsetning i perioden 2010 til 2019 på litt over 60 millioner kroner før den falt til under 50 millioner kroner i 2020. Formidlingsbransjen vokste med 24 prosent frem til 2019 før den falt med 36 prosent i 2020.

Indeksert utvikling i omsetningen til reiselivsbransjene i perioden 2010-2020. Basisår = 2010. Regnskapspliktige foretak og enkeltpersonforetak. Kilde: Menon Economics

Nord-Aurdal og Øystre Slidre står alene for 80 prosent av omsetningen i den kommersielle reiselivsnæringen

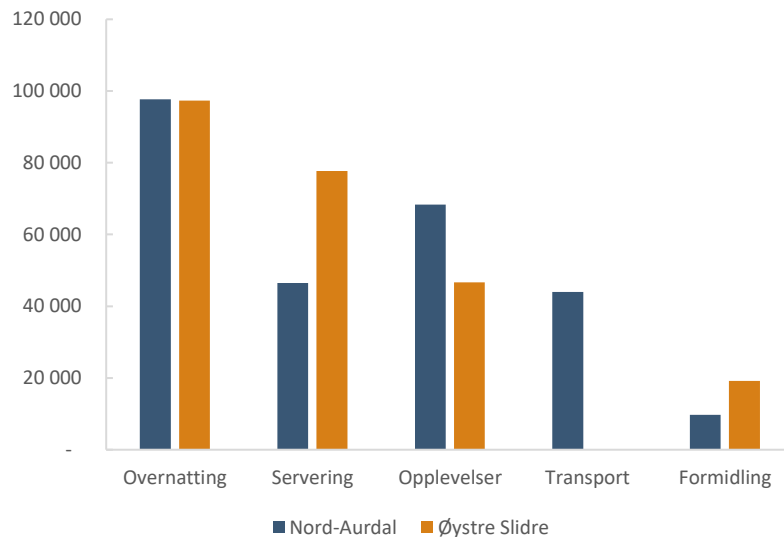
Det er betydelige forskjeller innad i regionen og Nord-Aurdal og Øystre Slidre er de to kommunene med klart flest kommersielle reiselivsaktører. Ser vi på de regnskapspliktige selskapene så kommer 80 prosent av omsetningen i regionen fra de to kommunene. Enkeltpersonforetakene har en samlet estimert omsetning på 54 millioner kroner i 2019* som fordeles omtrent likt som de regnskapspliktige foretakene.

Som vi ser av figuren til høyre er det også vesentlige forskjeller mellom disse to kommunene. Overnattingsbransjen er like stor i de to kommunene, mens omsetningen i serveringsbransjen nær 70 prosent høyere i Øystre Slidre og i Nord-Aurdal er omsetningen i opplevelsesbransjen nær 50 prosent høyere enn i Øystre Slidre. Den største reiselivsaktøren, målt i omsetning, i regionen er Beitostølen Resort som driver hotell, servering og alpinanlegget på Beitostølen. Dernest er det Jotunheimen og Valdresruten Bilselskap og selskapet som eier hotellet i Fagernes (Pandex) og Scandic som drifter hotellet som er de største. Blant de 50 største selskapene, som representerer nær 90 prosent av samlet omsetning i 2019, er det kun 10 som ikke tilhører Nord-Aurdal og Øystre Slidre. Det gjelder blant annet selskapene Filefjell og Tyin AS, Etnedalbilruiter, Bygdin Høyfjellshotell, Syndinstøga og Dharma Mountain.

Rangerer vi selskapene etter antall sysselsatte finner vi at både Valdresmusea og Norsk Rakfiskfestival er blant de som sysselsetter flest sammen med Beitostølen Resort og Scandic.

*Omsetningen for enkeltpersonforetak er ikke offentlig tilgjengelig og vi har estimert omsetningen for disse selskapene. Se vedlegg for mer informasjon.

Omsetning i regnskapspliktige foretak i 2019 fordelt på ulike bransjer i Nord-Aurdal og Øystre Slidre. Kilde: Menon Economics

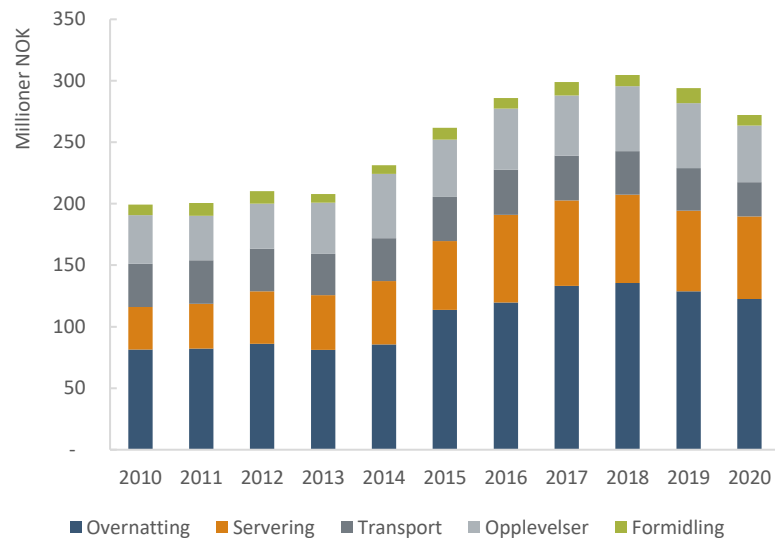
Verdiskapingen har økt med 48 prosent i perioden 2010 til 2019 – Servering og overnatting står for 70 prosent av verdiskapingen

Utviklingen i verdiskaping følger samme mønster som omsetningsveksten, men veksten har vært noe sterkere. Overnattings-, serverings- og formidlingsbransjen hadde alle en sterkere vekst i verdiskaping enn omsetning i perioden 2010 til 2019.

Det er innholdsbransjene som skaper de største verdiene og av en samlet verdiskaping på 294 millioner kroner i 2019 stod overnattingsbransjen for 44 prosent, etterfulgt av servering med 22 prosent og opplevelser med 18 prosent. Transport og formidling representerer henholdsvis 12 og 4 prosent av samlet verdiskaping i 2019.

Det første året av koronapandemien hadde en mindre effekt på verdiskapingen sammenlignet med omsetningen. Dettets skyldes trolig først og fremst at næringslivet har klart å forhindre omfattende oppsigelser, blant annet som følge av permitteringsordningene. Ettersom lønnskostnader utgjør brorparten av verdiskapingen i reiselivsnæringen har dermed fallet blitt mindre relativt til omsetning. Det gjelder særlig serveringsbransjen og opplevelsesbransjen i Valdres hvor omsetningen i 2020 falt mer enn verdiskapingen.

Utvikling i verdiskaping per reiselivsbransje i perioden 2010-2020. Regnskapspliktige foretak og enkeltpersonsforetak. Millioner kroner. Kilde: Menon Economics

Over 850 deltids- og heltidsansatte i 2019 – Nær 40 prosent er sysselsatt innen overnattingsbransjen

Reiselivsnæringen i Valdres sysselsatte 858 deltids- og heltidsansatte i 2019. Flertallet av disse er ansatt i overnattingsbransjen, etterfulgt av servering og opplevelser. I perioden 2015 til 2019 har det vært en samlet nedgang på fem prosent.*

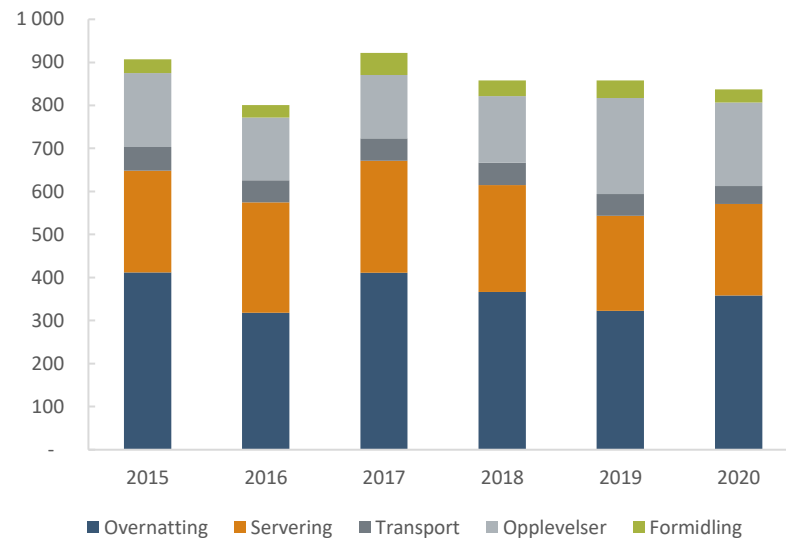
Overnattingsbransjen er den største arbeidsgiveren og i 2019 var det sysselsatt 323 personer her, mens serverings- og opplevelsesbransjen var jevn store med 221 og 223 personer. Transport og formidling sysselsatt henholdsvis 40 og 50 mennesker i 2019.

Som vi har nevnt tidligere er noe av grunnen til at verdiskapingen i 2020 ikke falt like mye som omsetningen at næringen har vært flink til å holde på sine ansatte. Det ser vi tydelig i grafen til høyre. Likevel, om vi ser nærmere på hver enkelt bransje er utvikling ganske ulike blant disse. Overnattingsbransjen økte sin sysselsetting i Valdres fra 2019 til 2020, mens de øvrige hadde alle en nedgang på mellom 4 og 24 prosent.

Reiselivsnæringen nasjonalt hadde en nedgang i antall sysselsatte på 9 prosent fra 2019 til 2020 hvor blant annet overnattingsbransjen opplevde en samlet nedgang på 23 prosent. Det har med andre ord vært en ganske annerledes utvikling for denne bransjen i 2020 i Valdres.

* Fra 2014 til 2015 ble det gjort en endring i kravene og terskelen for hvem som skal rapporteres inn som ansatte i en bedrift. Konsekvensen er at flere deltidsansatte ble inkludert i statistikken fra 2015. En tidsserie lengre tilbake i tid vil da inkludere et «hopp» i antall sysselsatte i 2015 og dette «hoppet» er større i næringer med mer utstrakt bruk av deltidsansatte, noe som kjenner tegner flere av bransjene i reiselivsnæringen.

Utvikling i antall sysselsatte per reiselivsbransje i perioden 2015-2020. Regnskapspliktige foretak og enkeltpersonsforetak. Kilde: Menon Economics

3: De tilreisende til Valdres

I denne delen av analysen anslår vi effektene av forbruket til ulike tilreisende. Tilreisende har behov for en rekke lokale varer og tjenester i tilknytning til en reise for å oppleve Valdres, slik som hotell- og hytte/campingovernatting, restaurantbesøk, transportbilletter og kjøp av matvarer og suvenirer. De tilreisende skaper dermed inntekter til reiselivsbedrifter og øvrig næringsliv i kommunen. På de neste sidene vil vi:

1. **Kartlegge antall tilreisende i regionen fra ulike segmenter i perioden 2016-2021.** Vi identifiserer tilreisende med ulike formål for reisen (yrke/fritid), ulik nasjonalitet, ulik lengde på opphold (overnatting/dagsturist) og ulik overnattingstype for de som er overnattingsgjester (hytte/hotell). Denne kartleggingen bygger på gjestedøgnstatistikk basert på kommersiell overnatting fra SSB, fritidsboligstatistikk fra SSB samt data fra AirDNA
2. **Kartlegge forbruk for ulike typer tilreisende.** Ulike grupper tilreisende kan ha svært forskjellig nivå på forbruk og forbruksmønster. I analysen beregner vi derfor forbruk for de ulike tilreisende. Dette gjør vi med utgangspunkt i Innovasjon Norges turistundersøkelser
3. **Ringvirkningsanalyse.** Ved å multiplisere alle gjestedøgn med forbruk per gjestedøgn får vi et estimat på totalt reiselivsrelatert forbruk i regionen. Ringvirkningsanalysen inkluderer også hytteutbygging i regionen.

Analysen veksler mellom å vise utviklingen over tid og en nærmere beskrivelse av situasjonen i enkelt år.

Overnatting: Svak vekst i kommersielle gjestedøgn frem til koronapandemien

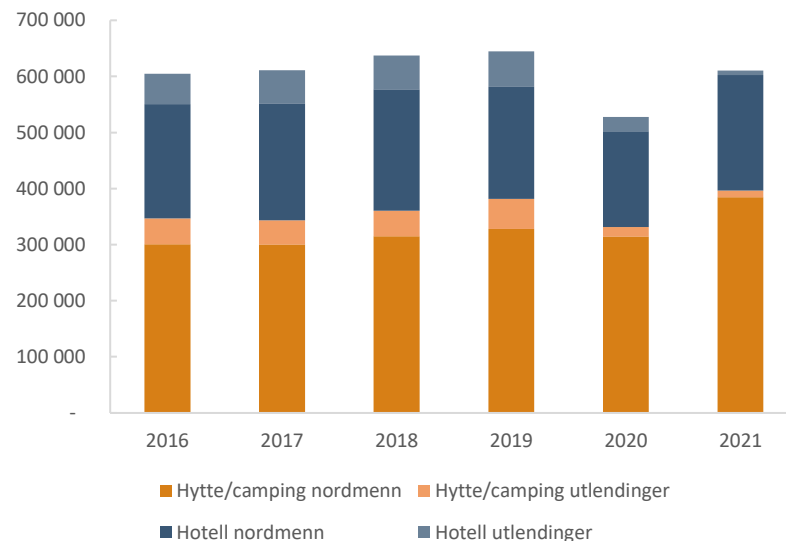
Overnattende på hotell og hytte/camping stod for omtrent 645 000 gjestedøgn i Valdresregionen i 2019. Det var etter en periode med svak vekst i gjestedøgn siden 2016 på 2 prosent årlig. I 2020 ble reiselivet rammet av koronapandemien og antall gjestedøgn falt med 18 prosent. 2021 ble derimot et bedre år for overnattingsbransjen og deler av reiselivet og antall gjestedøgn var tilbake på 2017-nivå med 610 000 gjestedøgn, men det var fortsatt 35 000 gjestedøgn færre enn på toppen i 2019.

Til sammenligning var det i 2019 95 000 kommersielle gjestedøgn i Oppdal, 1,4 millioner i Vestfold, og 1,4 millioner gjestedøgn i Hallingdal i 2018. Valdres har dermed nesten syv ganger flere kommersielle gjestedøgn enn Oppdal, men under halvparten så mange som i Vestfold og Hallingdal. Hytte/camping er den dominerende overnattingsformen og utgjorde i 2021 65 prosent av gjestedøgnene. Det er også hytte/camping som har hatt størst vekst og har dermed økt andelen sin fra under 60 prosent i 2016 til 65 prosent i 2021.

Blant de besøkende er det aller fleste nordmenn, både på hotell og hytte/camping. Samlet kom over 90 prosent av gjestedøgnene i 2021 fra nordmenn. Andelen utlendinger falt naturligvis under koronapandemien på grunn av til tider strenge reiserestriksjoner.

De kommersielle overnattingsstedene er nokså konsentrert rundt Fagernes og Beitostølen. Det inkluderer de største aktørene Beitostølen Resort og Scandic Hotels som utgjør over 40 prosent av omsetning i overnattingsbransjen i 2020.

Antall kommersielle overnattinger fordelt på hotell og camping/hyttegrend og nasjonalitet fra 2016 til 2021. Enkelte måneder i 2020 er estimerte. Kilde: SSB og Menon Economics

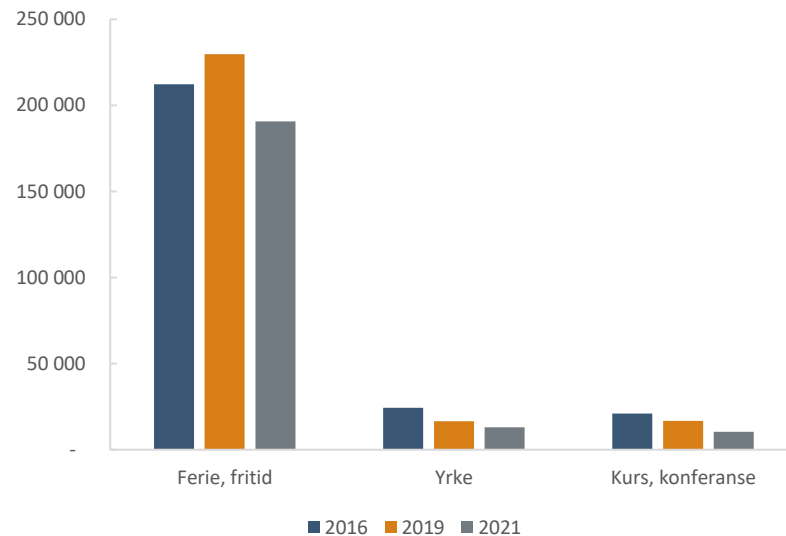
Overnatting: Nedgang i antall yrkesreisende og kurs og konferansegjester også før koronapandemien

Antall gjestedøgn fra feriereisende på hotell i 2021 er 10 prosent lavere enn i 2016, tilsvarende en nedgang på 21 521 gjestedøgn. Som vi ser av figuren til høyre var det en vekst fra 2016 til 2019 slik at fallet er enda større om vi kun ser på de siste årene. Forklaringen på dette er i all hovedsak fravær av utenlandske turister under koronapandemien som vist på forrige side.

Samtidig har det vært en nedgang også blant yrkesreisende og kurs/konferansegjester slik at feriereisende sin andel av alle gjestedøgn på hotell har økt over perioden. I 2021 stod feriereisende for 89 prosent av gjestedøgn på hotell, opp fra en andel på 82 prosent i 2016.

I løpet av de siste fem årene har den samlede nedgangen i gjestedøgn på hotell vært på 17 prosent, tilsvarende 43 455 gjestedøgn. Det er med andre ord blitt borte like mange gjestedøgn blant yrkesreisende og kurs/konferansegjester i denne perioden som feriereisende.

Antall gjestedøgn på hotell i 2016, 2019 og 2021 fordelt på formål. Kilde: SSB og Menon Economics

Privat utleie i kraftig vekst:

Antall gjestedøgn ved privat utleie har økt med 130 prosent i løpet av 5 år

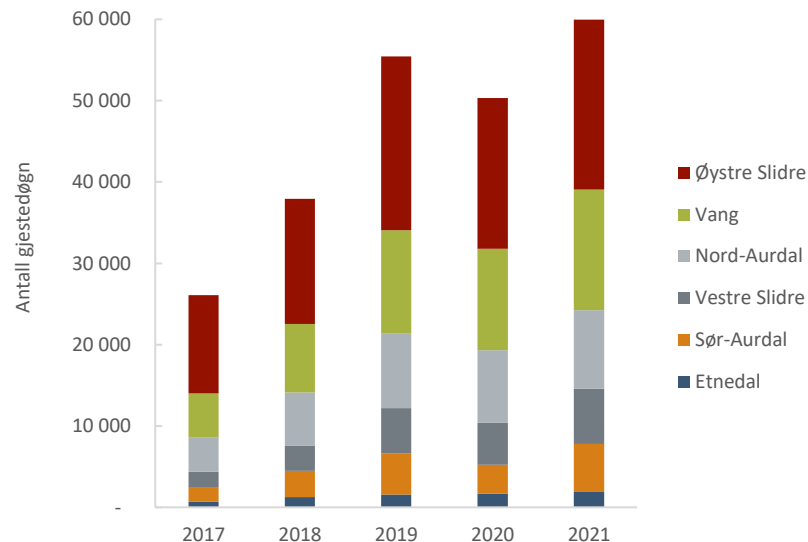
Veksten i privat utleie via blant annet den nettbaserte markedsplassen Airbnb har vært svært høy i Norge de siste årene, og Valdresregionen er intet unntak. I 2017 var det estimert 26 000 gjestedøgn ved privat utleie i Valdres, mens det i 2021 var estimert til 60 000. Det er en økning på 130 prosent i løpet av fem år.

Til tross for en sterk vekst utgjør antall gjestedøgn gjennom privat utleie fortsatt en relativt liten andel av alle gjestedøgn i regionen. Og om en ser det opp mot hvilket potensial som finnes så fremstår privat utleie fortsatt som en noe begrenset aktivitet. Som vi kommer nærmere inn på senere i rapporten så er det mange hytter (over 19 000) i regionen og deltidsinnbyggerne hadde mer enn 2,7 millioner gjestedøgn i 2021. Det er 45 ganger flere gjestedøgn enn via privat utleie. Dersom flere i fremtiden gjør sine hytter tilgjengelig for utleie er det med andre ord fortsatt rom for betydelig vekst.

Noe overraskende er det at Vang, som har færrest hytter og nest færrest innbyggertall i Valdres, er den kommunen med nest flest gjestedøgn gjennom privat utleie. I 2021 var det 14 800 gjestedøgn i Vang alene.

Øystre Slidre kommer ut på topp med 20 800 gjestedøgn, mens de øvrige kommunene i 2021 varierer betydelig og antall gjestedøgn ligger mellom 1900 i Etnedal og 9650 i Nord-Aurdal.

Beregnet antall gjestedøgn ved privat utleie i Valdresregionen i perioden 2017-2021. Kilde: Menon Economics og AirDNA

Tydelig besøkstopp i juli for gjester på hotell og hytte/camping

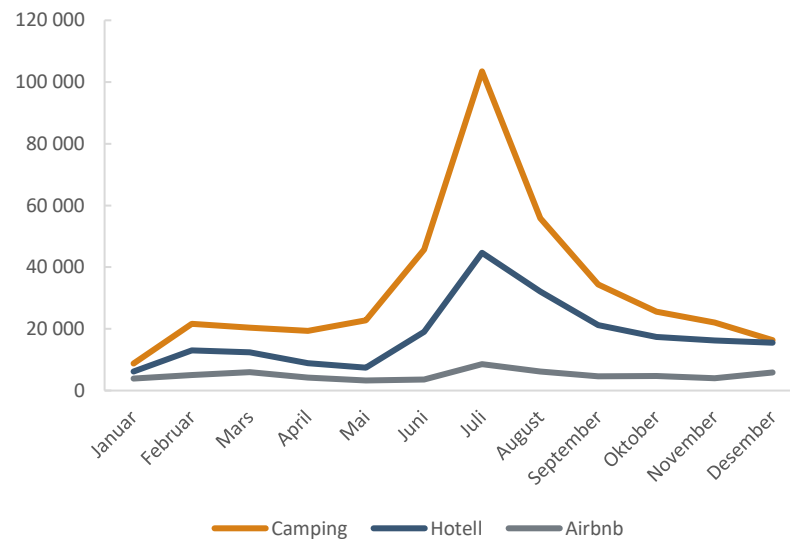
Videre ser vi på sesongprofilen til Valdres for kommersielt overnattende og gjester på AirBnB. En jevn sesongprofil på en destinasjon er viktig av flere grunner. For det første er det økonomisk fordelaktig ved at reiselivsbedriftene kan utnytte kapasiteten sin og tjene mer for et gitt investeringsnivå. For det andre bidrar det til robusthet for reiselivet ved å redusere usikkerhet knyttet til dårlige sesonger. For det tredje har det en sosial dimensjon ved at det gir mindre behov for deltidsstillinger. Det gir arbeidstakere i næringen mulighet til å bosette seg i regionen, som er et positivt distriktpolitisk tiltak, i tillegg til at kompetansen blir værende i reiselivsnæringen og bidrar til å heve kvaliteten over tid.

For Valdres er det for de kommersielt reisende en tydelig besøkstopp i juli i forbindelse med fellesferien. Dette gjelder særlig for camping, noe som er naturlig i og med at denne overnattingsformen er relativt vær- og temperaturavhengig.

Det er likevel kommersielle gjestedøgn gjennom hele året. Samlet finner vi at 70 prosent av gjestedøgnene sted i barmarksesongen, fra mai til oktober. Utover besøkstoppen i sommerferien, fordeler de resterende gjestedøgnene seg relativt jevnt utover de andre månedene.

For besøkende på Airbnb, er sesongprofilen jevnere og det er ingen tydelige besøkstopper- eller -bunner. Det er til gjengjeld forbundet med relativt færre gjestedøgn enn de kommersielle overnattende.

Fordeling av kommersielle gjestedøgn og Airbnb på måneder i 2021. Kilde: SSB og AirDNA

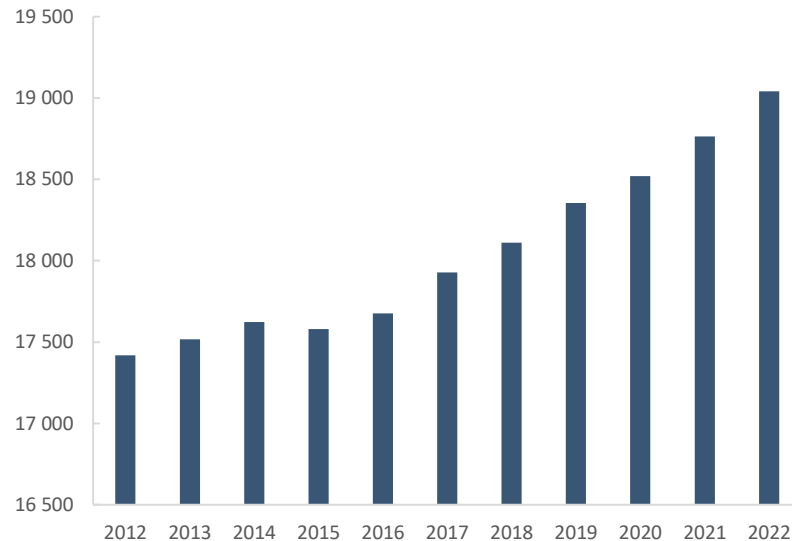
Antall hytter har økt med over 1600 i løpet av de siste 10 årene

Samlet antall hytter i Valdresregionen har økt fra 17 418 til 19 042 i perioden 2012 til 2022. Det er en økning på 9 prosent i løpet av ti år. Alle seks kommunene er store hyttekommuner, men det er samtidig en betydelig forskjell mellom Vang med sine 1818 hytter og Nord-Aurdal med 4628 hytter i 2022.

Med unntak av Nord-Aurdal har det vært flere hytter enn innbyggere i alle kommunene siden 2011 og i 2017 passerte antall hytter innbyggertallet i Valdres samlet. De siste 10 årene har det blitt registrert 579 nye hytter i Nord-Aurdal, noe som tilsvarer en økning på 14 prosent, mens det i Sør-Aurdal er registrert 92 nye hytter, tilsvarende 3 prosent. En undersøkelse fra SSB angir hvor stor andel av hyttene som er eid av lokale og folk bosatt utenfor kommunen. Denne andelen varierer noe mellom kommunene og et vektet gjennomsnittet for Valdresregionen gir en andel på 87 prosent av hyttene som er eid av personer bosatt utenfor regionen.

Hyttebyggingen genererer betydelig økonomisk aktivitet og basert på samtaler med lokale aktører i bygg- og anleggsbransjen antas det videre i analysen en gjennomsnittlig utbyggingskostnad på 4,2 millioner kroner per hytte i Valdresregionen. Av denne kostnaden er 370 000 kroner antatt å gå til tomt, 600 000 til anleggsarbeid og 3,2 millioner til bygging. Videre fremkommer det at om lag 60 prosent av omsetningen knyttet til bygningsarbeidet tilfaller lokalt næringsliv, mens det for anleggsarbeidet ligger på 80 prosent. Aktørene vi har intervjuet gir uttrykk for at det i liten grad er snakk om forskjeller mellom kommunene i Valdresregionen når det kommer til disse kostnadene og andelene som tilfaller lokalt.

Utvikling i antall hytter i Valdresregionen i perioden 2012-2022. Kilde: SSB

Over halvparten av hytteeierne kommer fra Oslo og Akershus

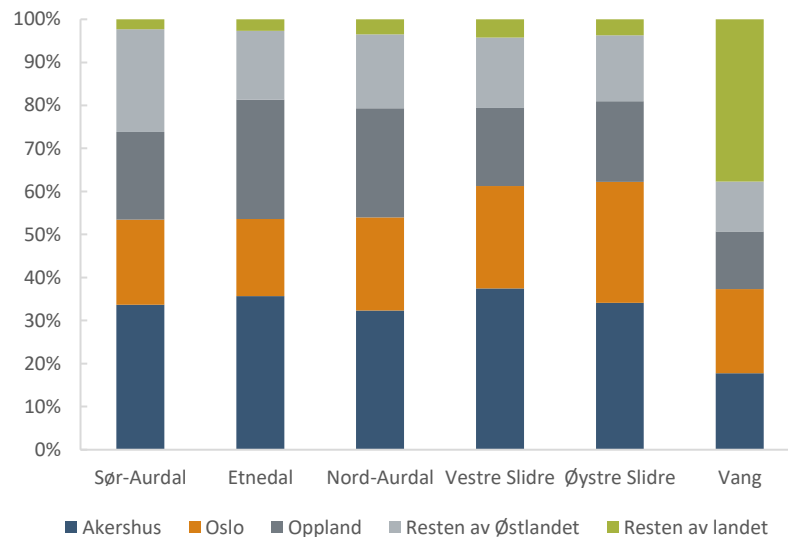
Tall fra SSB viser at for Valdresregionen samlet er 30 prosent av deltidsinnbyggere bosatt i Akershus, mens omtrent 20 prosent er bosatt i henholdsvis Oslo og Oppland. Rundt 20 prosent kommer fra andre deler av Østlandet, og de resterende 6 prosentene kommer fra andre deler av landet, i størst grad fra Hordaland og Sogn og Fjordane.

Blant kommunene er det først og fremst Vang som skiller seg ut ved å ha en annerledes fordeling av deltidsinnbyggere. I Vang kommer nesten 40 prosent, fra andre deler av landet enn Østlandet. Flesteparten av dem kommer fra Hordaland, og mer spesifikt Bergen.

Utover Vang har de andre kommunene en relativt lik geografisk fordeling av deltidsinnbyggere. Likevel har Øystre Slidre en noe høyere andel av eiere fra Oslo (28 prosent), og Etnedal en høyere andel av eiere fra Oppland (28 prosent).

Vi gjør oppmerksom på at statistikken er basert på en undersøkelse som SSB gjennomførte i 2014. Deltidsinnbyggerens geografiske bostedskommune kan ha endret seg noe siden den tid, både gjennom salg av eksisterende fritidsboliger og gjennom utbygginger. Tallene er dermed kun ment å være en indikasjon på hvor deltidsinnbyggerne kommer fra. Tallene inkluderer også fritidsboligeiere som er bosatt i Valdresregionen som ikke er inkludert i ringvirkningsanalysen.

Antall fritidsboliger i ulike kommuner som er eid av personer bosatt i Akershus, Oslo, Oppland, resten av Østlandet og resten av landet. Kilde: SSB

Deltidsinnbyggerne stod for mer enn 2,7 millioner gjestedøgn i 2021

Det store antallet hytter og tilhørende deltidsinnbyggere legger også grunnlaget for svært mange gjestedøgn i regionen fra personer bosatt utenfor regionen.

Basert på en spørreundersøkelse av hytte- og fritidsboligeiere i Valdres, utført av Mimir i 2019 på vegne av Visit Valdres, finner vi at deltidsinnbyggerne i Valdres i gjennomsnitt benytter sine hytter 50 døgn i løpet av året. I den samme undersøkelsen fremgår det også at når hyttene er i bruk så er det i gjennomsnitt 3,3 personer som benytter hytten.

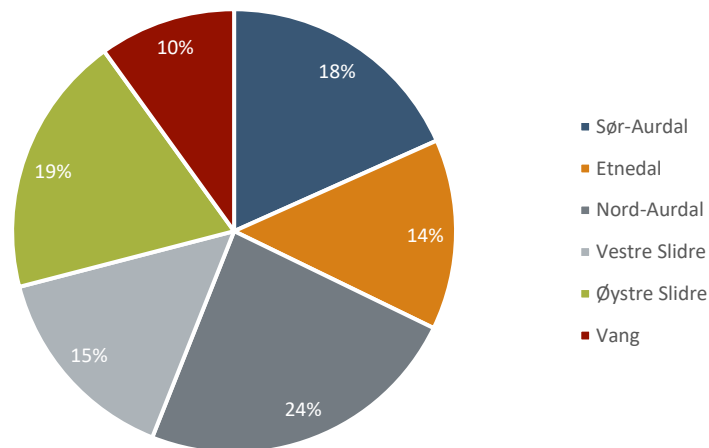
Med det som utgangspunkt så vil hver hytte i Valdres generere i gjennomsnitt 166 gjestedøgn i løpet av et år. For hele regionen utgjorde det i 2021 totalt 2,712 millioner gjestedøgn. Dette er kun gjestedøgn fra deltidsinnbyggere og inkluderer ikke hytter eid av lokalpersoner i samme kommune.

Deltidsinnbyggerne i regionen står dermed for mer enn fire ganger så mange gjestedøgn i 2021 som kommersielle overnattinger på hotell og hytte/camping.

Figuren til høyre viser at Nord-Aurdal og Øystre Slidre er de to største kommunene med henholdsvis 24 prosent og 19 prosent av alle gjestedøgn blant deltidsinnbyggerne i 2021. I Nord-Aurdal utgjorde de 646 000 gjestedøgn i 2021, det er 30 000 gjestedøgn mer enn samlet antall kommersielle gjestedøgn i hele regionen det året.

Vang som er den kommunen med færrest antall hytter hadde i 2021 270 000 gjestedøgn fra deltidsinnbyggere.

Fordeling av antall gjestedøgn blant deltidsinnbyggere i Valdresregionen i 2021

Alle gjestedøgn samlet: Halvparten av alle gjestedøgn i 2021 fant sted i Nord-Aurdal og Øystre Slidre

Det samlede antallet gjestedøgn i Valdres i 2021 fra kommersielle overnattingssteder, deltidssinnbyggere og utleie gjennom private aktører utgjorde totalt 3 384 517.*

Oversikten til høyre viser at 51 prosent av alle gjestedøgn i 2021 fant sted i Nord-Aurdal og Øystre Slidre. Størst forskjeller mellom kommunene er blant de kommersielle gjestedøgnene hvor kun 12,4 prosent av overnattingene i 2021 fant sted i de fire kommunene Vang, Sør-Aurdal, Etnedal og Vestre Slidre. Fordelingen av deltidssinnbyggenes gjestedøgn er som vi har sett mer jevn og de fire kommune står for 57 prosent av de totalt 2,7 millionene gjestedøgn i 2021.

Mens antall gjestedøgn fra deltidssinnbyggerne i Nord-Aurdal utgjør 2,2 ganger så mange som kommersielt overnattende på hotell og hytte/camping er tilsvarende forholdstall 20,3 i Vestre Slidre, 26,3 i Sør-Aurdal og hele 56,3 i Etnedal.

Ser vi på gjestedøgn på hotell og hytte/camping i forhold til antall innbyggere i Valdres så er det mer enn syv ganger så høyt som det tilsvarende nasjonale forholdstallet (35 gjestedøgn per innbygger i Valdres mot 4,5 nasjonalt).

*Kommersielle overnattinger på hotell og hytte/camping er basert på kommunefordelte tall fra SSB der hvor de er tilgjengelige. For øvrige kommuner er det gjort en vurdering i samråd med oppdragsgiver hvor vi har tatt utgangspunkt i totalt antall gjestedøgn i regionen og trukket fra de kommunene vi har tall på og fordelt gjenværende gjestedøgn på øvrige kommuner basert på lokalt innhentet informasjon og andre kilder

Samlet oversikt over gjestedøgn i kommunene i Valdres i 2021 fordelt på ulike overnattingsformer. Kilde: SSB, AirDNA og Menon Economics

Type overnatting	Nord-Aurdal	Øystre Slidre	Vang	Sør-Aurdal	Etnedal	Vestre Slidre
Fritidsboliger	646 395	518 064	270 090	496 940	376 927	405 794
Hotell	65 131	133 919	7 458*	526*	0*	7 000*
Hytte/camping	222 156	113 247	22 818	18 395	6 699*	13 005*
Airbnb	9 646	20 883	14 817	5 902	1 903	6 802
Totalt	943 328	786 113	315 183	521 763	385 529	432 601

Kommersielt feriereisende bruker i gjennomsnitt mer enn dobbelt så mye som deltidsinnbyggerne hver dag

I det videre ser vi nærmere på de tilreisendes forbruk i Valdresregionen.*

Det beregnede døgnetforbruket for ulike segmenter viser at norske og utenlandske yrkesreisende bruker klart mest, med i snitt 1319 kroner. Forbruket er høyere særlig innen overnatting og servering sammenlignet med øvrig tilreisende.

Norske feriereisende har et gjennomsnittlig døgnetforbruk på 933 kroner og har et noe høyere forbruk enn utenlandske feriereisende som bruker 825 hver dag.

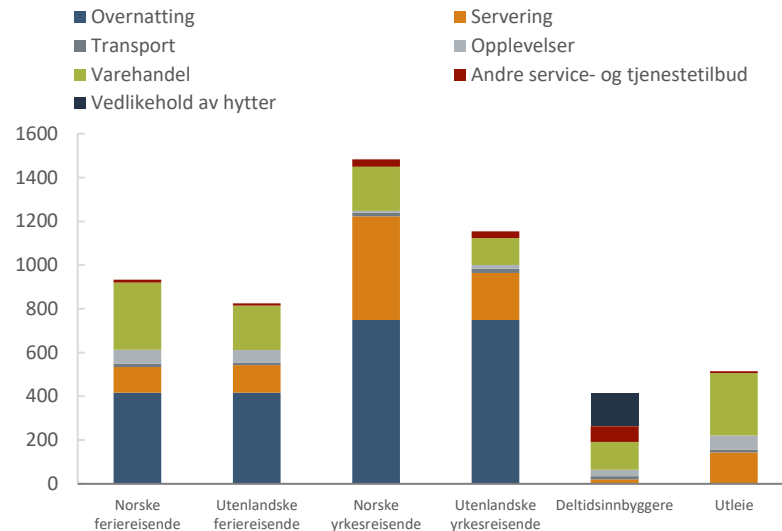
Deltidsinnbyggerne bruker langt mindre på reiselivsrelaterte produkter og tjenester enn de kommersielt overnattende. Per døgn ligger deres forbruk på 263 kroner. Inkluderer vi også vedlikehold og oppgradering av hyttene i døgnetforbruket øker anslaget med 151 kroner. Hytteturistenes døgnetforbruk ender da opp på 414 kroner totalt. Tilreisende som leier overnatting gjennom Airbnb legger igjen omtrent 515 kroner per gjestedøgn.

Det er store forskjeller i døgnetforbruket og skal en vurdere de ulike segmentenes samlede betydning for reiselivsnæringen og region så må forbruket også ses i sammenheng med antall gjestedøgn i løpet av et år. Det går vi nærmere inn på neste side.

Døgnetforbruket representerer inntektsmuligheten og for å vurdere lønnsomheten til de ulike segmentene må en også se på hvilke kostnader de medfører. For eksempel vil kurs- og konferansegjester ofte medføre høyere kostnader for hotellene enn feriereisende.

*Beregningene er basert på Innovasjons Norges Turistundersøkelse hvor et stort antall reisende på forskjellige destinasjoner blant annet svarer på hvor mye penger de har brukt.

Gjennomsnittlig døgnetforbruk fordelt på forbrukskategorier i 2021. Kilde: Menon Economics basert på tall fra SSB og Innovasjon Norges Turistundersøkelse

Norske feriereisende og deltidsinnbyggerne la igjen over 1,6 milliarder kroner i 2021

Vi har beregnet at tilreisende til Valdresregionen la igjen 1 732 millioner kroner i 2021, hvor kommersielt overnattende stod for 35 prosent. 59 prosent av det samlede forbruket finner sted i barmarksesongen mai til oktober.

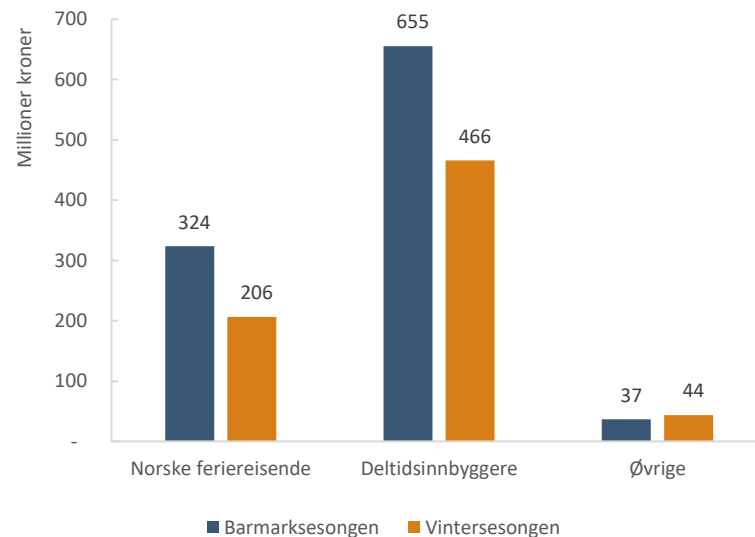
Som vi har vært inne på var 2021 preget av koronapandemien som periodevis førte til betydelige reiserestriksjoner og endrede reisevaner. Det gir særlig utslag på antall utenlandske gjestedøgn, både feriereisende og yrkesreisende, samt norske yrkesreisende som alle hadde gjennomgående vesentlig færre gjestedøgn i 2021 enn hva de normalt sett har.

Konsekvensen av det er at norske feriereisende og deltidsinnbyggerne stod for nær 100 prosent av beregnet omsetning fra tilreisende forbruk i 2021.

Norske feriereisende hadde et beregnet forbruk i 2021 på 530 millioner kroner hvorav 324 millioner ble lagt igjen i løpet av barmarksesongen og 206 millioner kroner i løpet av vintersesongen. Deltidsinnbyggerne på sin side la igjen omtrent dobbelt så mye, beregnet til 1,12 milliarder kroner, hvorav 655 millioner kroner ble lagt igjen i løpet barmarksesongen. Deltidsinnbyggerne sitt beregnede forbruk utgjør 65 prosent av totalt estimert forbruk fra alle tilreisende i 2021.

Selv om det gjennomsnittlige døgnforbruket til deltidsinnbyggerne er betydelig lavere enn både kommersielt feriereisende og yrkesreisende så utgjør deres samlede forbruk altså dobbelt så mye i løpet av 2021.

Beregnet omsetning fra tilreisendes forbruk i 2021 fordelt på sesong. Barmarksesongen defineres som mai-oktober, og vintersesongen som november-april. Kilde: Menon Economics

Inkludert utbygging av nye hytter stod deltidsinnbyggere for en beregnet omsetning på 1,8 milliarder kroner i 2021

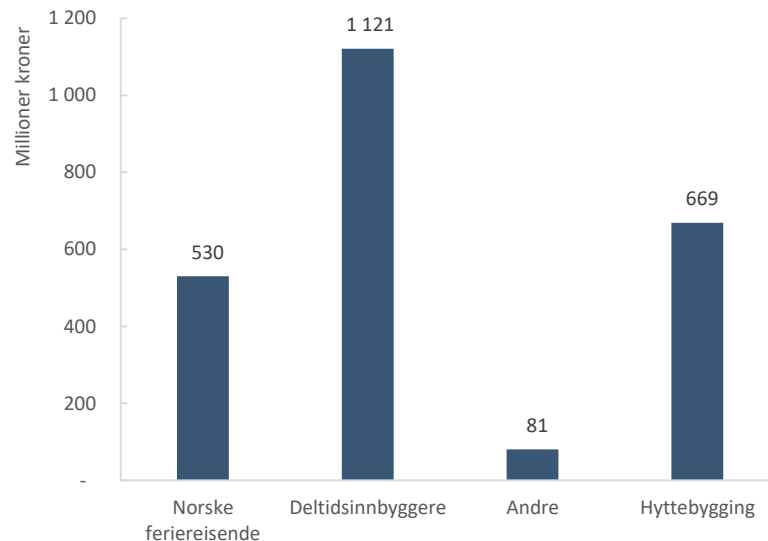
På forrige side så vi på beregnet forbruk fra ulike segmenter av tilreisende fordelt på barmark- og vintersesongen i 2021. Her inkluderer vi i tillegg beregnet omsetning som følge av utbygging av nye hytter i 2021.

Som vi ser av figuren til høyre så var deltidsinnbyggernes samlede forbruk i 2021 på over 1,1 milliarder kroner. I tillegg genererte utbygging av nye hytter en beregnet omsetning på 669 millioner kroner. Til sammen la da eksisterende og nye deltidsinnbyggere igjen 1,8 milliarder kroner i Valdres i 2021.

Det er 3,3 ganger så mye som norske feriereisende på hotell og hytte/camping hadde i beregnet forbruk i samme periode.

Gruppen andre er av begrenset størrelse her og på forrige side ettersom det i 2021 fortsatt var en del begrensninger på utenlandske gjester som følge av koronarestriksjoner samt at det yrkesreisende, norske som utenlandske, utgjør en begrenset andel av kommersielle overnattingsdøgn i regionen.

Beregnet omsetning fra tilreisendes forbruk og hyttebygging i 2021. Kilde: Menon Economics

Tilreisendes beregnede forbruk utgjør over 90 prosent av omsetningen innen overnatting, servering og opplevelser

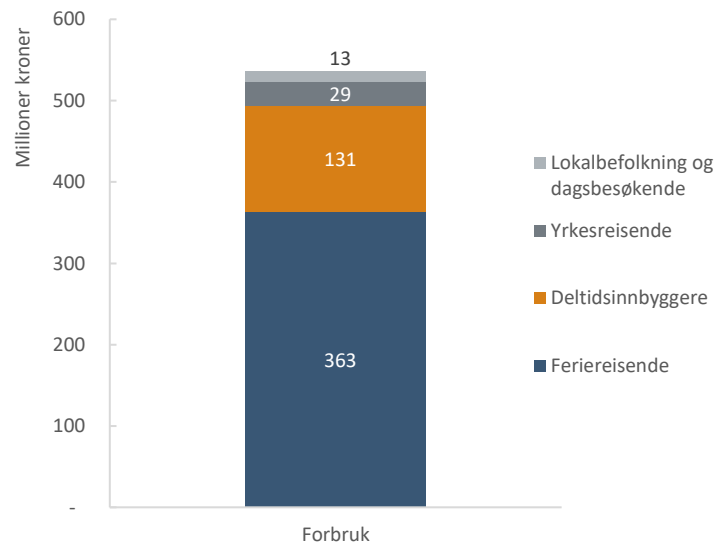
De tilreisende er ikke de eneste som konsumerer reiselivsprodukter på en destinasjon. Lokalbefolkningen vil naturlig nok også benytte seg av disse tilbudene, i tillegg til gjennomreisende eller dagsbesøkende fra nærliggende områder.

I Valdres sitt tilfelle står de tilreisendes beregnede forbruk for 98 prosent av omsetningen til overnatting, servering og opplevelser (innholdsbransjene), hvorav det aller meste kommer fra feriereisende og deltidsinnbyggere. Feriereisende la igjen 363 millioner kroner hos innholdsbransjene, mens deltidsinnbyggerne på sin side la igjen 131 millioner kroner. Ikke overraskende er forbruket fra yrkesreisende vesentlig lavere på grunn av et begrenset antall gjestedøgn, men de la igjen i underkant av 30 millioner kroner. Ser vi disse tallene opp mot omsetningen i regnskapstallene er det et restbeløp på 13 millioner kroner som kan tilskrives lokalbefolkningen og dagsbesøkende.*

Deltidsinnbyggerne har ikke et beregnet forbruk på overnatting så om vi sammenligner deres 131 millioner kroner opp mot hva feriereisende bruker på servering og opplevelser så er på 118 millioner så ser vi at deltidsinnbyggerne faktisk representerer en større del av omsetningen til disse bransjene.

*Vi tar et forbehold om at omsetningen som kommer fra lokalbefolkning og dagsbesøkende trolig er noe underestimert. Årsaken til det er at forbrukstallene er estimert for 2021, mens omsetningen fra innholdsbransjen er fra 2020 i og med at dette er siste tilgjengelige regnskapsår. Ettersom omsetningen trolig er høyere i 2021 enn i 2020, blant annet på grunn av økt antall kommersielle gjestedøgn, vil dermed også omsetningen knyttet til lokalbefolkningen og dagsbesøkende være høyere siden det utgjør differansen mellom de reisendes forbruk og total omsetning.

Beregnet omsetning fra tilreisende i 2021 sammenliknet med total omsetning innen overnatting, servering og opplevelser i 2020. Kilde: Menon Economics

76 prosent av inntektene fra tilreisendes forbruk og investeringer tilfaller andre næringer enn reiselivsbransjene

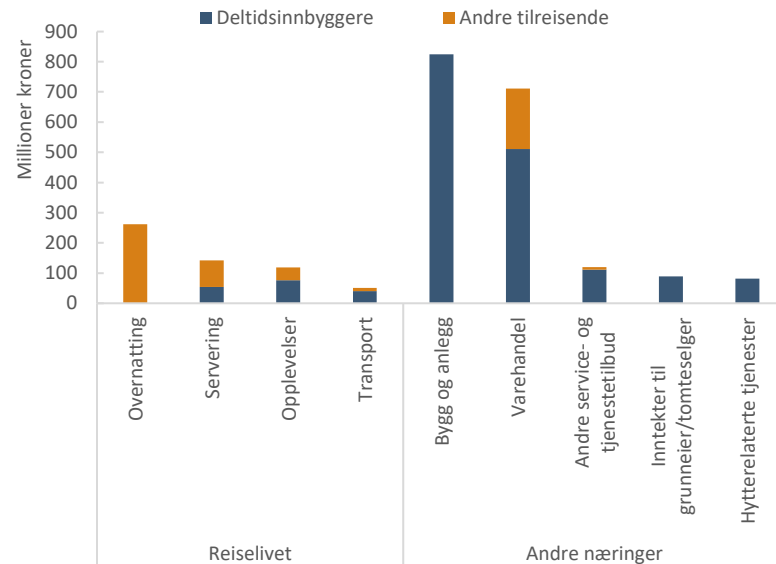
Vi har beregnet lokal omsetning generert av tilreisendes forbruk og investeringer på tvers av ulike næringer og mottakere til 2,4 milliarder kroner. Legg merke til at vi her både har inkludert forbruket til de besøkende i Valdresregionen og deltidssinnbyggernes investeringer i nye fritidsboliger. Dette for å vise at ikke bare de klassiske reiselivsbedriftene profiterer på de tilreisende.

Ser en på forbruk og investeringer samlet, tilfaller 76 prosent av omsetningen fra de tilreisende andre næringer enn reiselivet, tilsvarende over 1,8 milliarder kroner.

Figuren viser at det i all hovedsak tilfaller bygg- og anleggsnæringen samt varehandelen. Estimert omsetning fra de tilreisende i disse bransjene utgjør henholdsvis 825 millioner og 710 millioner i 2021. En betydelig del av bygg- og anleggsomsetningen kommer fra utbygging, oppgradering og vedlikehold av hytter.

I beregningene har vi lagt til grunn en utbygging av 244 hytter, som er det antallet fritidsboligbygg som ble satt opp i 2021.

Beregnet total omsetning fra de tilreisende per forbrukskategori i 2021. Inkludert investeringer i nye fritidsboliger. Millioner kroner. Kilde: Menon Economics

Kun 60 prosent av omsetningen innen varehandelen i Valdres kan tilskrives lokalbefolkningen

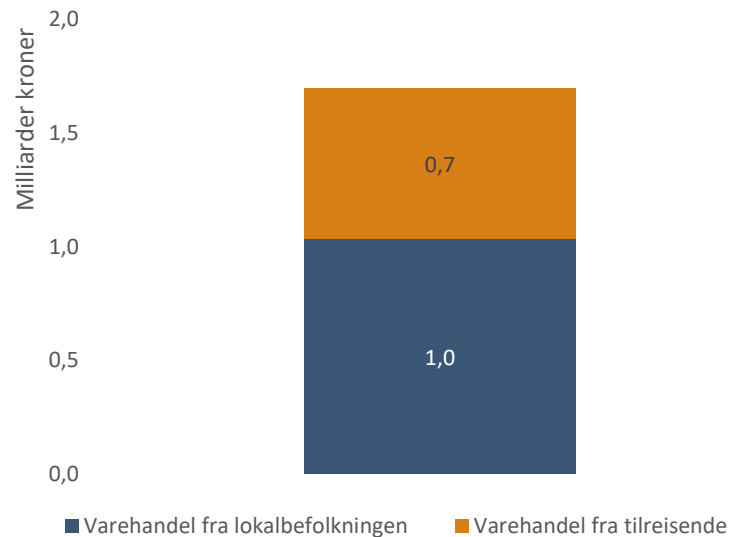
Som vi har nevnt tidligere har både Fagernes og Beitostølen et bredt handelstilbud, inkludert mat-, sport- og kles- og interiørbutikker. Det er også et eget kjøpesenter lokalisert i Fagernes, i tillegg til butikker gatelangs. Utover et klassisk kommersielt tilbud er det også butikker som selger suvenirer, håndverk og lokal mat.

For å undersøke nærmere betydningen av tilreisende for varehandelen i Valdres, har vi beregnet varehandelen til lokalbefolkningen for å se den oppimot omsetningen i varehandelen totalt.

Beregningen er basert på statistikk fra SSB om gjennomsnittlig forbruk per husholdning i Hedmark og Oppland og antallet husholdninger i Valdres. Resultatet er at 1 milliarder kroner kan tilskrives lokalbefolkningen. Det tilsvarer 60 prosent av omsetningen i varehandelen i 2019. Det igjen betyr at de resterende 40 prosentene av omsetningen kommer fra andre kunder enn lokale innbyggere. Det kan være overnattende på kommersielle overnattingssteder eller hytter, gjennomreisende eller dagsbesøkende. Dette samsvarer også med tallene på forrige side hvor vi har beregnet at tilreisende til Valdres i 2021 la igjen om lag 700 millioner kroner i varehandelen.

Selv om det er usikkerhet knyttet til beregningene, viser disse resultatene at de tilreisende er viktige for handelsnæringen i Valdres, som er den nest største næringen i regionen (se side 8 og 9) og som bidrar til høy verdiskaping og sysselsetting.

Omsetning i varehandel i Valdres i 2019, fordelt på lokalbefolkningen og tilreisende. Milliarder kroner. Kilde: SSB og Menon Economics

Tilreisende betyr mest for varehandel og bygg- og anlegg

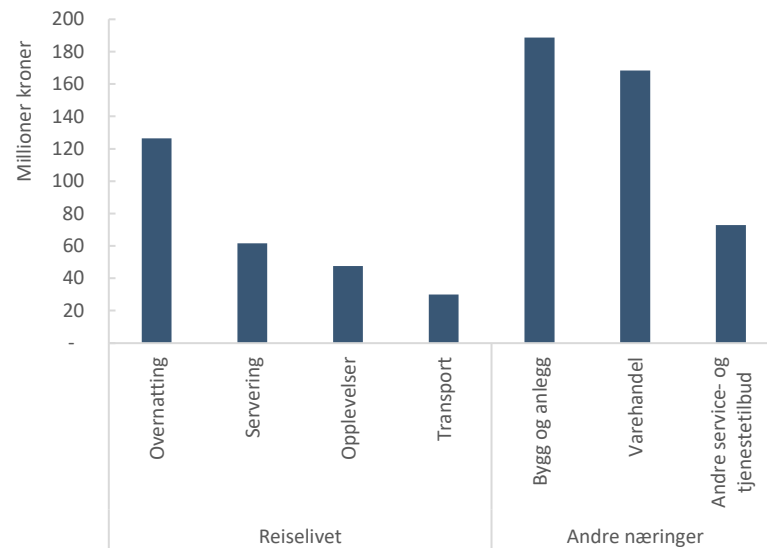
Verdiskaping er definert som bedriftenes lønnskostnader og driftsresultat før skatt, avgifter, nedskrivninger og avskrivninger. Verdiskaping er dermed den omsetningen som «blir igjen» i bedriftene etter vare- og tjenestekjøp er foretatt for å avlønne innsatsfaktorene arbeidskraft og kapital.

Tilreisendes forbruk og investeringer legger grunnlag for 695 millioner i verdiskaping i næringslivet i Valdresregionen. I underkant av 40 prosent av verdiskapingen kommer fra tilreisendes forbruk og investeringer som legges igjen hos bedrifter i reiselivsnæringen.

Bygg og anlegg har den klart høyest verdiskapingen på 188 millioner kroner. Dernest følger varehandelen med 168 millioner og de to står samlet for 50 prosent av verdiskapingen avledet av tilreisendes beregnede forbruk i 2021. Overnatting og servering følger med henholdsvis 126 millioner og 61 millioner kroner.

I motsetning til reiselivsbedriftene, har varehandel og bygg/anlegg betydelig lavere verdiskaping sett i forhold til omsetningen. Det skyldes at reiselivsnæringen er svært arbeidsintensiv og at en større andel av inntektene går med til å lønne arbeidskraften. For de andre næringene går derimot en større andel av inntektene til å kjøpe varer og tjenester fra underleverandører.

Verdiskaping avledet av de tilreisendes beregnede forbruk og investeringer i 2021. Millioner kroner. Kilde: Menon Economics

Og ytterligere 1,3 milliarder kroner i verdiskaping hos underleverandører

I tillegg til at de tilreisendes forbruk og investeringer bidrar til en verdiskaping på 695 millioner kroner i Valdresregionen, gjør reiselivsnæringen, varehandelen og bygg- og anleggsbransjen og andre innkjøp fra sine underleverandører. Det igjen legger grunnlaget for en indirekte verdiskaping på 1,3 milliarder kroner.

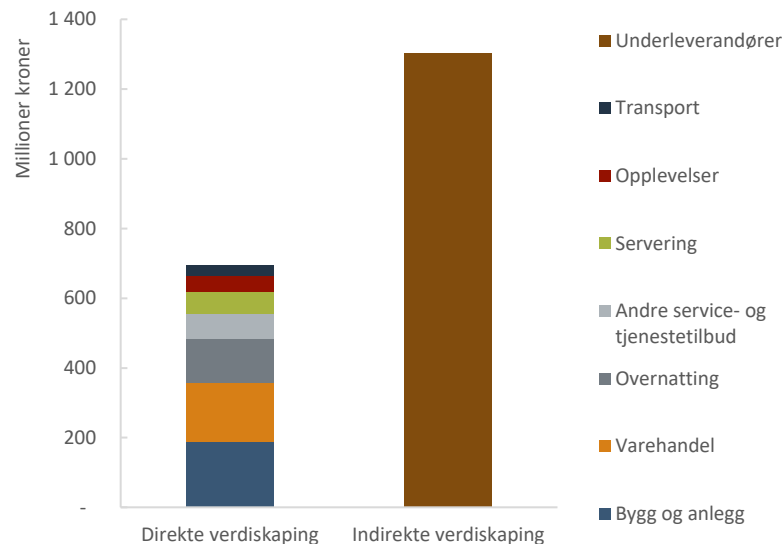
Verdiskapingen hos norske underleverandører er betydelig større enn den direkte verdiskapingen fra de tilreisendes forbruk. Den indirekte verdiskapingen er beregnet ut ifra lokal reiselivsnærings vare- og tjenestekjøp i Norge, og tilfaller dermed ikke bare lokalt næringsliv.

Etter våre beregninger tilfaller 10 prosent av den indirekte verdiskaping aktører i Valdresregionen.

Indirekte verdiskaping er produksjonen til underleverandører gjennom hele verdikjeden. Direkte og indirekte verdiskaping summerer seg til reiselivets omsetning minus import til Norge for hele verdikjeden samlet.

Eiendom og forretningsmessig tjenesteyting er eksempler på viktige underleverandørnæringer. Eiendomsselskaper har en særlig viktig rolle som leverandør til overnattingsbransjen. Mange hotell, både kjedehotell og selvstendige, har leieutgifter som varierer med omsetning, slik at økte inntekter gir stabile resultater i driftsselskap, mens eiendomsselskapet opplever økte inntekter. Sett på denne måten er status og utvikling for verdiskaping og lønnsomhet undervurdert for overnattingsbransjen sammenlignet med andre bransjer.

Verdiskaping avledet av de tilreisendes beregnede forbruk og investeringer i 2021, samt beregnede ringvirkninger hos innenlandske underleverandører. Millioner kroner. Kilde: Menon Economics

Legger grunnlag for 1750 arbeidsplasser i regionen

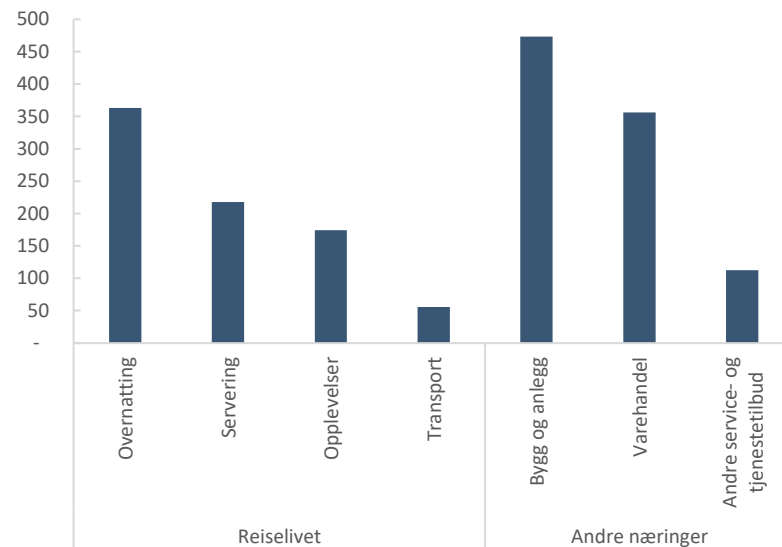
Reiselivet og de relaterte næringene er viktige for å opprettholde sysselsettingen i Valdresregionen. I 2021 la forbruket og investeringene grunnlag for 1752 arbeidsplasser i det reiselivsrettede næringslivet, inkludert varehandel og bygg/anlegg. Totalt var det 5564 sysselsatte i regnskapspliktige foretak i regionen i 2020, mens det var 8851 om sysselsatte om vi også inkluderer offentlig sektor.

Tilreisendes beregnede forbruk legger grunnlaget for over 800 arbeidsplasser i reiselivsnæringen, hvor majoriteten av disse er innenfor overnattingsbransjen. Her danner forbruket grunnlaget for 363 arbeidsplasser, mens tilsvarende tall for servering og opplevelser er 218 og 174, mens det innenfor transport legger grunnlaget for 56 arbeidsplasser.

Tilreisendes forbruk legger derimot grunnlaget for klart flest arbeidsplasser innen bygg- og anleggsnæringen og varehandelen med henholdsvis 473 og 356 arbeidsplasser.

Sysselsetting avledet av de tilreisendes beregnede forbruk og investeringer i 2021.

Kilde: Menon Economics

Og i underkant av 1200 arbeidsplasser bakover i verdikjeden

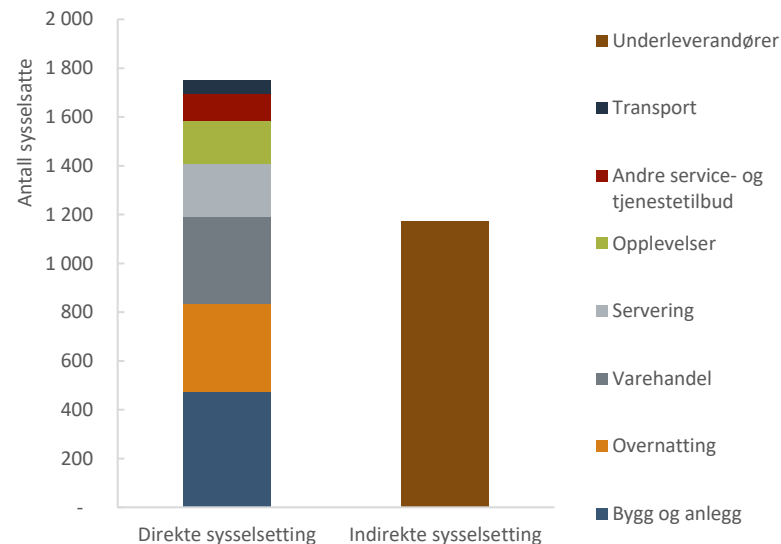
Vi har videre beregnet at vare- og tjenestekjøp fra reiselivsnæringen, varehandel, andre tjenester og bygg/anlegg tilsvarer 1173 arbeidsplasser utover i den nasjonale verdikjeden.

Etter våre beregninger tilfaller 5 prosent av den indirekte sysselsettingen aktører i Valdresregionen.

Forbruk legger grunnlag for flere arbeidsplasser i bedriftene som selger direkte til tilreisende enn hos underleverandørbedriftene. Dette skyldes at reiselivsbedriftene er mer arbeidsintensive enn underleverandørene; det skapes flere arbeidsplasser per omsetningskrone innen overnatting og servering enn hos for eksempel eiendomsselskap eller andre vare- og tjenesteleverandører.

Mange av de indirekte sysselsatte i den nasjonale verdikjeden jobber og bor i andre deler av landet.

Sysselsetting avledet av de tilreisendes beregnede forbruk og investeringer i 2021, samt beregnede ringvirkninger hos innenlandske underleverandører. Antall sysselsatte. Kilde: Menon Economics

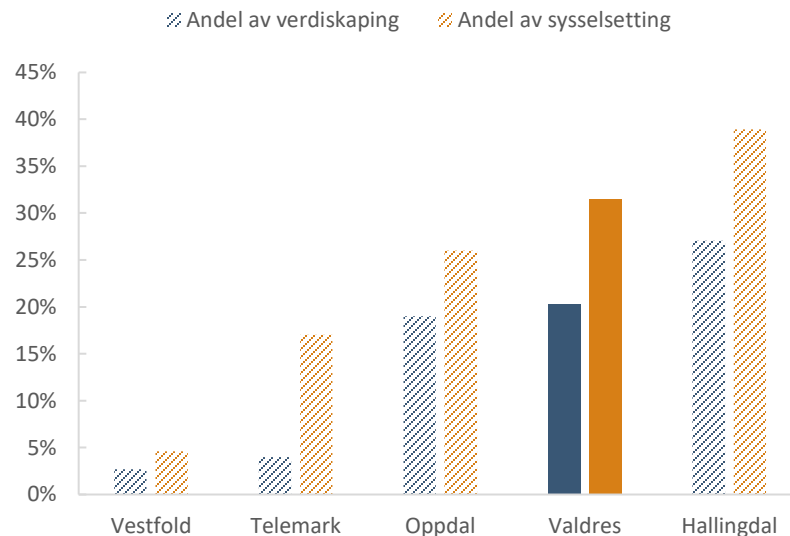
Tilreisendes forbruk legger grunnlag for 31 prosent av de sysselsatte i næringslivet i regionen

Direkte verdiskaping av reiselivsrelatert forbruk og investeringer legger grunnlag for 20 prosent av verdiskapingen og 31 prosent av sysselsettingen i næringslivet i Valdres*. Med andre ord er turisme viktig for næringslivet. I tillegg til at 20 prosent av all verdiskaping i Valdres kan knyttes til de tilreisendes forbruk og investeringer, gjør reiselivsnæringen, handelsbransjen, tjenestebansjen og bygg- og anleggsbransjen store innkjøp lokalt. Dette skaper aktivitet og videre inntekter blant annet innenfor eiendomsbransjen, forretningstjenester og varehandel.

Ved å sammenlikne tilreisendes betydning for lokal verdiskaping og sysselsetting med andre destinasjoner, ser vi av figuren at Valdres ligger i det øvre skiftet når det gjelder den relativt betydningen av reiselivet. Kun Hallingdal har større andel verdiskaping og sysselsetting, på henholdsvis 27 og 39 prosent. Oppdal ligger i tillegg på omtrent likt nivå som Valdres med 19 prosent av verdiskaping og 26 prosent av sysselsettingen. Telemark har også en lignende andel av verdiskaping, men derimot en betydelig lavere andel sysselsetting. Helt til sist kommer Vestfold der reiselivet har betydelig lavere betydning for næringslivet enn de andre destinasjonene.

* Reiselivsnæringen og næringslivet som helhet er definert noe annerledes enn tidligere i rapporten for at tallene skal kunne være sammenlignbare med andre destinasjoner. Til forskjell fra tidligere i rapporten inkluderer ikke reiselivet enkeltmannsforetak og næringslivet inkluderer kun regnskapspliktige foretak, altså ekskludert landbruk.

Beregnet direkte verdiskaping og sysselsetting fra tilreisende som andel av total verdiskaping og sysselsetting i næringslivet i Vestfold, Telemark, Oppdal, Valdres og Hallingdal. Kilde: Menon Economics

4: Deltidsinnbyggenes økonomiske betydning for kommunene og bidrag til lokal samfunnsutvikling

I denne delen av analysen ser vi nærmere på hvilken effekt deltidsinnbyggerne i Valdres har på kommunale inntekter og utgifter. Fem av seks kommuner i Valdres har eiendomsskatt på fritidsboliger, noe som gir de flere millioner årlig i skatteinntekter.

Samtidig har kommunene også utgifter relatert til deltidsinnbyggerne som det er viktig å få synliggjøre. Disse vurderingene hviler i stor grad på tidligere arbeider utført av blant annet Telemarksforskning m.fl. (TF-rapport nr. 349) og Menons analyse av Ringsakerfjellet fra 2018.

Videre setter denne delen av analysen også søkelyset på deltidsinnbyggenes bidrag til lokal og regional samfunnsutvikling. På bakgrunn av intervjuer med løypelag, hytteforeninger og andre lokalaktører vil vi beskrive hvordan deltidsinnbyggerne bidrar til samfunnsutvikling gjennom både betalte tjenester og frivillig engasjement i regionen.

På de neste sidene presenteres gode eksempler på deltidsinnbyggenes bidrag til infrastruktur, vern av fjellgrensen og kulturvern samt fritidstilbud og folkehelse. Dette er bidrag som det ikke alltid er mulig å sette en verdi på, men som er viktig å få belyst i en analyse av deltidsinnbyggenes bidrag.

Deltidsinnbyggerne betaler over 100 millioner i eiendomsskatt og andre avgifter årlig

Etter våre beregninger betaler deltidsinnbyggerne i Valdres 108 millioner kroner til kommunene i eiendomsskatt og for renovasjon, feiing samt vann og avløp. Tabellen til høyre viser anslag på hva deltidsinnbyggerne betaler til hver enkelt kommune.*

Dette er et anslag basert på tall vi har fått oppgitt fra kommunene. Beløpet er heller ikke uttømmende ettersom det finnes flere kommunale gebyrer og avgifter som ikke er inkludert her. I tillegg til årsavgifter for vann og avløp vil det tilkomme avgifter knyttet til faktisk eller beregnet bruk som ikke er inkludert her. Det er også engangsavgifter for nye fritidsboliger som tilknyttes vann- og avløpssystemet. Disse avgiftene ligger i gjennomsnitt på om lag 50.000,- hver for vann og avløp. I 2021 utgjorde det et beløp på 12,2 millioner kroner totalt dersom vi antar at alle 241 nye fritidsboligene ble tilknyttet vann og avløp.

Alle kommunene har eiendomsskatt på fritidsboliger, unntatt Vang. I Sør-Aurdal, Nord-Aurdal og Vestre Slidre er satsen 4 promille, mens den er 2,9 promille i Etnedal og 3 promille i Øystre Slidre. Det er ingen av kommunene har innført bunnfradrag. Som vi ser gir det de fem kommunene årlig mellom 4,4 millioner og 14 millioner kroner i eiendomsskatt.

*Der hvor vi har fått tall fra kommunene selv er disse benyttet. For øvrige kommuner har vi beregnet tilsvarende inntekter med utgangspunkt i hva de andre kommunene har oppgitt og statistikk fra SSB. Estimerte tall er merket med *. For alle tall merket med * er antall fritidsboliger justert for andelen som er eid av deltidsinnbyggere. Vi gjør oppmerksom på at det er stor usikkerhet i tallene. Når det gjelder årsgebyr for vann og avløp er det lagt til grunn at 50 pst av fritidsboligene i kommunene betaler dette.

Kommunale inntekter som kan relateres til deltidsinnbyggere. Tall oppgitt av kommunene selv er enten for 2021 eller 2022. Kilde: De enkelte kommunene, SSB og Menon Economics

	Sør-Aurdal	Nord-Aurdal	Øystre Slidre	Vestre Slidre	Etnedal	Vang
Eiendoms-skatt	8 415	6 533	14 036	3 940*	6 963	-
Vann (årsgebyr, eks tilknytning)	3 834*	5 105*	3 416	3 118*	220	2 069*
Avløp (årsgebyr, eks tilknytning)	4 440*	5 912*	5 821	3 611*	252	2 396*
Feiing (årsgebyr)	963	859	964	666*	640	442*
Renovasjon (årsgebyr)	4 534	6 330	4 732	3 107*	2 943	2 062*
Totalt	22 186	24 739	28 969	14 442	11 018	6 969

Samtidig har kommunene betydelige utgifter relatert til deltidsinnbyggere

Hyttekommuner, som andre kommuner, må forhold seg til det såkalte oppholdsprinsippet. Det innebærer at kommunene har en plikt til å yte helse- og omsorgstjenester til personer som oppholder seg i kommunen, uavhengig av hvor de er bosatt.

Telemarksforskning m.fl. (2015) har sett nærmere på kommuners utgifter som følge av dette prinsippet. Her kom det frem at det er særlig tjenester som legevakt og hjemmesykepleie hvor kommunene opplever at de har høyere utgifter som følge av hyttebebyggelse og et økt antall deltidsinnbyggere. Det ble også pekt på plan- og byggesaksbehandling, VAR-tjenester og beredskap som andre ansvarsområder for kommunene hvor de høyere utgifter som følge av deltidsinnbyggere.

For helse- og omsorgstjenester finner Telemarksforskning at en ekstra hytte øker utgiftene med 800 kroner i hjemmetjenesten og med 600 kroner i primærhelsetjenesten. I teknisk sektor finner de at en ekstra hytte øker utgiftene med 500 kroner for plan- og byggesaksbehandling og med 700 kroner for andre tekniske tjenester (blant annet veier, beredskap og VA-tjenester). I begge sektorer er det snakk om netto driftsutgifter, som vil si at det er tatt hensyn til at tjenestene i noen grad finansieres av brukerbetaling fra hyttebeboerne som vist på forrige side. I tabellen har vi justert tallene fra Telemarksforskning til 2022-kroner.

Estimerte kommunale netto driftsutgifter innen helse- og omsorgstjenester og teknisk sektor relatert til deltidsinnbyggere i kommunen. Tusen kroner. Kilde: Telemarksforskning og Menon Economics

	Sør-Aurdal	Nord-Aurdal	Øystre Slidre	Vestre Slidre	Etnedal	Vang
Hjemmetjenesten	2 994	3 986	3 132	2 435	2 276	1 615
Primærhelsetjenesten	2 236	2 977	2 340	1 819	1 700	1 207
Plan- og byggesak	1 863	2 481	1 950	1 516	1 417	1 006
Andre tekniske tjenester	2 609	3 474	2 730	2 122	1 984	1 408
Totalt	9 702	12 918	10 152	7 892	7 377	5 236

Syssettingen relatert til tilreisende legger grunnlaget for skatteinntekter på 175 millioner kroner

Med utgangspunkt i gjennomsnittlig fastsatt skatt for alle innbyggere 17 år eller eldre i hver kommune har vi beregnet hvilke skatteinntekter hver kommune har som følge av det antall sysselsatte som tilreisendes forbruk og investeringer legger grunnlaget for.

Som tidligere vist så har vi beregnet at tilreisendes sitt forbruk og investeringer legger grunnlaget for 1752 sysselsatte. Det antallet har vi fordelt på kommunene etter hvor stor andel av innbyggertallet i Valdres hver kommune representerer.

Da finner vi at de 1752 sysselsatte samlet representerer skatteinntekter på 175 millioner kroner i 2021. Dette fordeles med 11 millioner kroner i Etnedal og opp til 64 millioner kroner i Nord-Aurdal.

Estimerte skatteinntekter fra syssettingen avledet av tilreisendes forbruk og investeringer i 2021. Kilde: Menon Economics

Sør-Aurdal	26 628 934
Nord-Aurdal	64 308 933
Øystre Slidre	34 774 725
Vestre Slidre	23 527 445
Etnedal	11 312 163
Vang	14 819 155
Totalt	175 371 355

Hytteeiernes bidrag til samfunnsutvikling: Reiselivsinfrastruktur

I Valdres finnes det mange løypelag. Disse løypelagene står for preparering av skiløyper og turstier i hytte- og turområder. Løypelag er frivillige foreninger som finansieres gjennom medlemskontingenter fra deltidsinnbyggere og lokale, samt frivillige bidrag og tilskudd fra næringsliv og kommune.

Jomfruslettfjell Løypelag, Aurdal og Kruk Løypelag og Beitostølen Løypelag er gode eksempler på hvor viktig deltidsinnbyggerne er for driften av et løypelag, samt hvordan løypelaget bidrar til viktig reiselivsinfrastruktur:

Jomfruslettfjell Løypelag i Etnedal oppgir at nærmere 70 prosent av hyttene i området betaler et fast beløp til løypelaget hvert år, noe som utgjør stor del av finansieringen. Gjennom løypelaget går 800 timer til frivillig arbeid hvert år. Løypelaget står for et rutenett på 67km, der de blant annet legger til rette for skigåing fra Jomfruslettfjell helt til Skeikampen.

I likhet med Jomfruslett Løypelag opplyser Aurdal og Kruk Løypelag om at det primært er deltidsinnbyggere (hytteeiere) som står bak finansieringen til tross for at lokalbefolkningen også tar i bruk løypestrukturen. Ifølge Aurdal og Kruk løypelag er det også en rekke turister som benytter seg av løypene som løypelaget preparerer, særlig hotellgjester fra de tre hotellene i området. Hotellene bidrar med egen finansiering, som kun utgjør en liten andel av den totale finansieringen.

Beitostølen Løypelag opplyser om at deltidsinnbyggere står for en tredjedel av finansieringen. Ifølge løypelaget er løypene en viktig del av turistproduktet.

Eksempelene illustrerer at deltidsinnbyggernes finansiering og deltakelse i løypelag utgjør et viktig bidrag til infrastruktur som er essensiell også for turister og reiselivet som helhet. Gjennom sitt arbeid bidrar løypelagene til at lokalbefolkning, deltidsinnbyggere og turister får et bedre tur- og løypetilbud.

Det er uklart hvorvidt et godt tur- og løypetilbud er avgjørende for turister som kommer til Valdres, men det er ikke usannsynlig at dette spiller en viktig rolle i valg av destinasjon særlig på vinterhalvåret. Dersom dette er tilfellet bidrar deltidsinnbyggerne til å utvikle destinasjonen gjennom å legge til rette for reiselivsinfrastruktur gjennom løypelagene.

Bidrar til vern av natur og miljø

Deltidsinnbyggere bidrar til å forhindre utbygging og nedbygging av fjellet gjennom å delta i hytteforeninger som blant annet fremmer innspill i kommuneplanene i Valdres med et ønske om å ta vare på fjellnaturen.

Beitostølen Vel og Valdres hytteforum utgjør gode eksempler på deltidssinnbyggernes betydning for vern av fjellgrensen:

Ifølge Beitostølen Vel er hytteforeninger opptatt av å redusere hyttebygging i området. Beitostølen Vel opplyser om et pågående samarbeid med kommunen. I forbindelse med en stor byggeprosess på Beitostølen fremmer hytteforeningen sitt ønske om at det ikke skal bygges leiligheter i hytteområdet, samt at det ikke skal bygges over fjellgrensen. Beitostølen Vel har også kommet med innspill til kommuneplanens arealdel for Øystre Slidre.

Valdres hytteforum består av en representativ hytteforening fra hver av kommunene i Valdres. Representanten for Nord Aurdal Hytteforum i Valdres Hytteforum opplyser om at Valdres Hytteforum er med i Fjellgrensenettverket i Valdres. Dette nettverket arbeider med å påvirke hyttebyggingen gjennom å endre eller utsette dispensasjoner som omhandler hyttebygging med hensyn til omfang, plassering og type hytter. I følge Fjellgrensenettverkets egen facebook-side består nettverket av blant annet hytteorganisasjoner, natur- og friluftsansjoner, grunneiere og lokalpolitikere som alle deler et ønske om å ta vare på fjellnaturen i Valdres.

Representanten for Tyin Filefjell Hytteforum i Valdres Hytteforum opplyser om at de gjennom sin avtale med Vang kommune har adressert tematikk som lysforurensning, ivaretagelse av fjellgrensen, samt miljøstasjoner i nærheten.

Foto: iStockphoto

Fritid og folkehelse

Jomfruslettfjell Løypelag er et godt eksempel på hvordan deltidsinnbyggere gjennom løypelag kan bidra til fritidsaktiviteter og folkehelse.

Jomfruslettfjellet Rundt er et tradisjonsrikt skirenn med både unge og eldre deltakere. Skirennen ble holdt for 37. gang i 2022. Skirennen arrangeres av Etnedal skilag. Jomfruslettfjell Løypelag gjør et viktig bidrag til dette skirennen gjennom at de frivillig preparerer løypene. Løypelaget påpeker at både deltidsinnbyggere og lokalbefolkningen deltar på dette skirennen. Dermed bidrar løypelaget til å muliggjøre et fritidstilbud som aktiviserer innbyggere i alle aldre.

Utover bidraget til Jomfruslettfjell Rundt, opplyser Jomfruslettfjell Løypelag om at de har satt i gang en kvikkunnsj-kampanje der det deles ut gratis kvikkunnsj, blant annet via en «automat» ved skiløypa. Løypelaget påpeker at denne kampanjen kan bidra til aktivisering av barn og unge og gjennom dette bidra til å forbedre folkehelsen. Jomfruslettfjell Løypelag opplyser videre om at de har en skibu på fjellet med mye aktivitet der både deltidsinnbyggere og lokalbefolkning kan samles. Løypelaget opplyser om at skibua nettopp har blitt renoveret ved hjelp av Jomfruslettfjell Hytteservice.

Foto: www.valdres.no

Deltidsinnbyggere og bidrag til kulturaktivitet

Det store antallet hyttebrukere står samlet for et stort antall timer fritid som man ofte ønsker å fylle med kulturaktiviteter. Vi finner dem i dag på en rekke kulturarenaer i Valdres, og vi får klare tilbakemeldinger om at deltidsinnbyggerne stiller i økende grad opp om kulturarbeidet lokalt.

Kulturstier og historiske veier: Hytteboere har vist stort engasjement i å restaurere og vedlikeholde Kongevegen over Tonsåsen. Hedalen natur og kultursti er et annet eksempel. Gjennom intervjuer med sentrale aktører innen kulturlivet får vi oppgitt at hytteboerne i dag er helt sentrale i arbeidet med å holde vedlike gamle fotefar, kjerreveier og kulturstier.

Mange hytteeiere som enten har en sæter eller tomter i kulturlandskapet bruker mye tid på **biologisk kulturvern** gjennom å opprettholde en rik og historisk forankret flora på tomta. De søker stadig råd fra fagekspertene i kommunen eller regionen.

Vedlikehold av gamle seterbygninger: Hytteeierne er uvurderlige bidragsytere til vern og vedlikehold av bygninger. Eiere på stølsvidda i Nord-Aurdal søker eksempelvis om støtte fra Kulturminnefondet. Så langt har de fått dårlig uttelling som deltidsinnbyggere, men det kan endre seg.

Vi får klar tilbakemelding om at deltidsinnbyggere i alle aldre øker sin deltakelse på arrangementer som holdes på Valdresmusea, der dans, musikk og kulturvern står i fokus. I det store bildet er det de gjennomreisende som i størst grad velger å besøke Valdresmusea.

Mange deltidsinnbyggere forvalter bygg med stor kulturverdi: Støl ved Midtre Syndin i Vestre Slidre

Del 5: Belastning på miljø, natur og lokalbefolkning

Dette siste kapittelet tar for seg belastningen knyttet til utbygging og bruk av fritidsboligene på fellesgoder som natur, miljø og kulturminner. Vi begynner med å drøfte positive og negative virkningene av turisme og hytteliv. Før vi følger opp med en drøfting av hvem som berøres av disse virkningene og hvem det er ønskelig å ta hensyn til. Deretter redegjør vi for hvordan verdien av naturgoder kan måles i en samfunnsøkonomisk analyse.

I denne rapporten har det ikke vært rammer for å gjennomføre en spesifikk verdsetting av hyttebyggingens og deltidsinnbyggernes virking på natur og miljø. Vi har derfor valgt å basere våre vurderinger på en større verdsettingsstudie av folks betalingsvillighet for å redusere fritidsboligutbygging i Norefjell-Reinsjøfjell-området, som vi nylig har gjennomført i forskningsprosjektet Valuechange. Basert på tall fra denne studien foretar vi vurderinger etter å ha sammenlignet tilstander i dette området med tilstandene i ulike deler av Valdres.

Belastning på miljø og natur av turisme og hytteliv

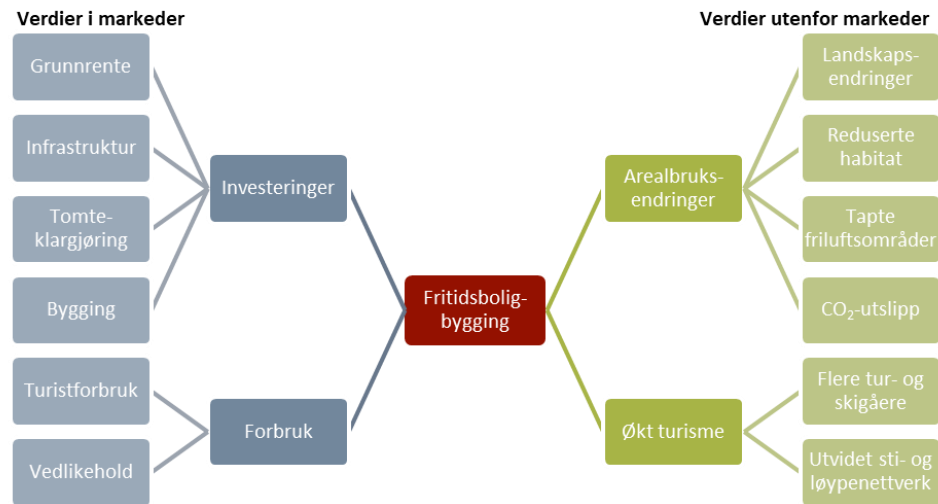
Som vi har vist i denne rapporten, bidrar hyttebygging og deltidsinnbyggere med en rekke positive virkinger for lokalsamfunnet, gjennom bygging av hytter og deltidsinnbyggernes forbruk og investeringer. Disse verdiene er observerbare i lokaløkonomien, fordi de omsettes i markeder. Disse effektene er illustrert til venstre i figuren.

Fritidsboligbygging vil også kunne påvirke verdier som ikke omsettes i markeder, men som like fullt vil påvirke folks livskvalitet og velferd. Ikke-markedsverdier oppsummeres til høyre i figuren. Dels gjennom de arealbruksendringene som oppstår ved fritidsboligbygging: det vil endre landskapet som gir endret utsikt fra eksisterende fritidsboliger, helårsboliger og andre steder hvor folk ferdes og oppholder seg; det vil kunne påvirke habitater til arter og kunne påvirke naturtyper, som folk verdsetter; det vil redusere områdene for friluftslivsaktiviteter og det vil kunne innebære utslipp av karbon lagret i jord og vegetasjon.

Etter byggingen vil flere fritidsboliger kunne gi flere deltidsinnbyggere som ferdes i området, og dermed økt trengsel i skiløyper, stier og ellers, som kan påvirke opplevelsen til andre. Flere friluftslivsutøvere kan samtidig utløse investeringer i et utvidet sti- og løypenettverk.

Bærekraftig arealutvikling kan forstås som å sikre både de økonomiske og de miljømessige forholdene for disse virkningene for dagens og framtidige generasjoner.

Ulike virkninger av fritidsboligbygging, i og utenfor markeder. Kilde: Menon Economics

Hvem sin verdsetting skal man ta hensyn til?

Virkninger på natur og miljø som følge av bygging og bruk av hytter berører grupper i befolkningen ulikt.

Lokalbefolkningen påvirkes fordi denne gruppen verdsetter godt miljø og urørt natur i sine nærområder. Denne gruppen vil også bli påvirket av hvor intensivt fellesgodene benyttes i regionen. Det er grunn til å forvente at verdsettingen har større utslag jo kortere avstanden er mellom de bosatte og det stedet hytter bygges og brukes.

Eksisterende deltidssinnbyggere påvirkes av nybygg i nærheten fordi det setter preg på naturen og øker belastningen/bruk av fellesgodene. Økt hyttebygging kan også bringe med seg andre forfettingsproblemer som belastning på infrastruktur, mer trafikk og kjøp etc.

Grunneiere påvirkes av nybygg i hovedsak på inntektssiden, men dersom andre grunneiere igangsetter omfattende prosjekter kan de som eier nabogrunn oppleve verdifall knyttet til sine fremtidige prosjekter.

Nye hytteeiere og deres familie vil ofte oppleve en merverdi utover den prisen de betaler for hytta. Dette er også en verdsetting man må ta hensyn til.

Resten av befolkningen (nasjonalt og internasjonalt) har også preferanser for naturen og miljøets tilstand i området, dels som følge av at de besøker og bruker området, og dels som følge av at de verdsetter urørt natur og godt miljø: Såkalt verdsetting av ikke-bruk.

Gruppenes verdsetting av lokal natur og miljø kan tenkes å variere sterkt. Når mulige negative effekter skal veies opp mot positive effekter kan man lett ende med at en gruppes vurdering av flere hytter er samlet sett er negativ.

En **samfunnsøkonom** vil summere alle berørte gruppers verdsetting. Både lokale, nasjonale og globale interessenter. Belastning trekkes fra gevinster for hver og en berørt og gjennom summering finner man om flere hytter i et område skaper merverdi for samfunnet eller ei. Normalt sett tar man ikke hensyn til fordeling mellom gruppene, men det gjør ofte politikerne.

Fra **et lokalt eller kommunalt perspektiv** vil man gjerne vekte lokalbefolkningens verdsetting sterkere. Hvorfor skulle kommunen fremme hyttebygging om det ikke kom innbyggerne til gode, samlet sett? I denne lokale kalkylen spiller lokalbefolkningens verdsetting av lokal natur og miljø inn. Fordi kommunen også henter inn skatter og avgifter fra lokalbefolkningen er det naturlig at den sittende ledelsen hører mer på denne gruppen. Denne gruppen skal også velge deg ved neste valg.

De **eksisterende hytteeierne** vil normalt ha sterke preferanser for eller mot flere hytter. Disse vil også hevde at deres interesser skal bli hørt mer enn andres fordi de bidrar med skatt og avgifter til kommunen som dekker mer enn tjenestene kommunen leverer dem direkte. De betaler med andre ord for fellesgoder (som eksempelvis natur og miljø).

Verdsetting av naturgoder for samfunnsøkonomisk analyse

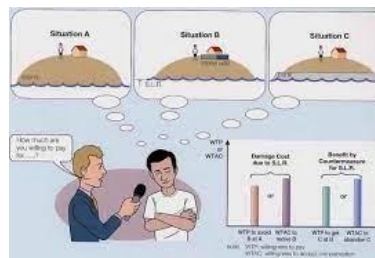
Når man skal verdsette betydning av viktige fellesgoder som klima og miljø, natur, helse og kulturminner, må man ta i bruk velutviklede metoder. Sentralt i dette arbeidet står bruk av metoder for å kvantifisere, vurdere og verdsette hvilken betydning naturgodene har for folks velferd.

En hyppig benyttet metode er såkalt «betinget verdsetting» der intervjuobjektet konfronteres med konkrete alternative løsninger og bes deretter å rangere dem for til slutt å sette en pris i kroner og øre på sin verdsetting. Enkelte slike studier kan også inneholde en reell kostnad for respondenten betinget på hva hun svarer mht verdi.

I en mye benyttet metode overføres økonomiske estimater fra tidligere studier “benefit transfer” til nye problemstillinger. Dette er utbredt i analyser der verdsetting av klima og natur er inkludert (se Navrud, S., & Ready, R. C. (2007). Environmental value transfer: issues and methods).

Menon har nylig, på oppdrag for Viken fylkeskommune, utredet virkninger av fritidsboligbygging i Norefjell-Reinsjøfjellområdet (Menon, 2022), og studert hvordan man kan avveie positive lokaløkonomiske virkninger mot negative virkninger gjennom nedbygging av natur. Rapporten som ble utgitt i mai 2022 drøfter hvordan man kan optimalisere arealbruken i området for å bidra til bærekraftig lokaløkonomisk utvikling med mindre negative konsekvenser for naturen. Studien bygger igjen på resultater fra Valuechange som er et tverrfaglig prosjekt med mål om å vurdere, verdsette og integrere betydningen og verdien av kultur- og miljøgoder.

Resultatene fra verdsettingen av naturgoder i dette prosjektet er særlig relevant for Valdres. Vi presenterer noen av de viktigste resultatene fra denne studien og redegjør vi for likheter og ulikheter mellom Norefjell-Reinsjøfjell og Valdres som kan ha betydning for overførbareheten av resultatene til Valdres.

RAPPORT BÆREKRAFTIG AREALUTVIKLING I NOREFJELL-REINSJØFJELL

MENON-PUBLIKASJON NR. 41/2022

Av Øyvind N. Hansberg, Endre Kildal Iversen, Linn Nerdrum, Mathis Radda, Per Fredrik Forberg og Lars Martin Haugland

Valdres og Norefjell-Reinsjøfjell: Likheter og ulikheter

Både Norefjell-Reinsjøfjell og Valdres ligger i fjellområder på Østlandet. Norefjell-Reinsjøfjell har et småkupert fjellterreng med tilgrensende skogsområder. Norefjellsmassivet i sørøst er et høyfjellsplatå med markante fjelltopper, mens Reinsjøfjell i vest er noe lavere, og har ikke særlig markerte topper.

Områdene har om lag like store arealer, det er omtrent like mange kommuner og antall hytter er i samme omfang. Begge områdene preges av noen få store konsentrasjoner av fritidsboliger.

Valdres er hjem til to nasjonalparker, Jotunheimen og Langsua, med ulikt landskap. Fjellområdene i Jotunheimen Nasjonalpark ligger i 1800–2400 meters høyde, mens de fleste dalene ligger over skoggrensen i en høyde på 1000–1400 meter over havet. I Langsua Nasjonalpark er det et lavfjellandskap med variert natur – alt fra skoger, våtmarker, vidder og fjell opp mot 1600 moh.

Norefjell-Reinsjøfjell er, sammenlignet med Valdres, et mindre fjellområde og ligger nærmere de store befolkningssentrene i Oslo-området. Et mindre område kort fra etterspørselen tilsier større knapphet på fjellgodet. Det indikerer en noe lavere betalingsvillighet for å verne naturverdier i Valdres enn i Norefjell-Reinsjøfjell.

Et annet fellestrekk er at rein ferdes i begge områdene. Norefjell-Reinsjøfjell er et villreinsområde med bestandsmål for vinterstammen på ca. 570 villrein. I Valdres er det på sin side flere tamreinlag. Villreinen i Norefjell-Reinsjøfjellområdet er opprinnelig frittgående tamrein som har blitt definert som villrein i lovverket.

Sentrale kjennetegn for Valdres og Norefjell-Reinsjøfjell

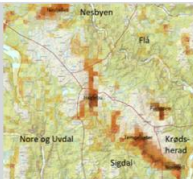
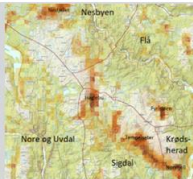
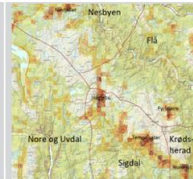

	Antall inbyggere	Antall hytter	Vekst siste 10 år	Areal (km2)	Antall hytter per km2 med 900+moh
Sør-Aurdal	2 889	3567	3 %	1109	14
Etnedal	1 256	2506	13 %	459	22
Nord-Aurdal	6 354	4806	14 %	908	11
Vestre Slidre	2 111	2740	9 %	465	12
Øystre Slidre	3 252	3605	8 %	964	5
Vang	1 587	1818	11 %	1504	1
Valdres	17 449	19 042	9 %	5409	6
Flå	1 057	2 410	59 %	705	12
Nesbyen	3 273	3 751	24 %	810	9
Sigdal	3 492	5 050	16 %	842	34
Krødsherad	2 189	1 763	32 %	375	61
Nore og Uvdal	2 455	4 095	6 %	2 508	2
Norefjell-Reinsjøfjell	12 466	17 069	21 %	5 239	6

Norefjell-Reinsjøfjell: Verdsetting av tre utbyggingsscenarier

Vi har gjennomført en betinget verdsetningsstudie av folks betalingsvillighet for å redusere fritidsboligutbyggingen i Norefjell-Reinsjøfjell, med spesifiserte konsekvenser for landskap, dyreliv og friluftsliv.

Formålet var å belyse og kvantifisere hvordan negative virkninger på friluftsliv, landskap og dyreliv påvirker folks velferd. I tillegg til virkninger for lokale og fritidsbeboere i området, vil befolkningen for øvrig kunne ha ikke-bruksverdier knyttet til naturen i området. Befolkningen i Viken og Oslo ble derfor også inkludert i undersøkelsen. En digital spørreundersøkelse ble sendt til lokalbefolkningen og fritidsboligeierne i området. Spørreundersøkelsen ble besvart av 378 respondenter fra lokalbefolkningen, 559 fra fritidsbeboere og 1110 fra innbyggere i Viken og Oslo.

Respondentene ble bedt om å ta stilling til tre ulike scenarier med ulik grad av konsekvenser for landskap, dyreliv og friluftsliv. Scenariene er presentert i figuren til høyre og beskriver en fremtid med stor utbygging, moderat utbygging og lite utbygging.

	STOR UTBYGGING	NOE UTBYGGING	LITE UTBYGGING
Fritidsboligtetthet i 2040 (mørkere brunfarge betyr tettere)			
Totalt antall fritidsboliger i 2040	14 000 hytter	11 000 hytter	8 000 hytter
Økt antall fritidsboliger fra i dag frem til 2040 (antall/% vekst)	6 500 nye fritidsboliger / 85% vekst 	3 500 nye fritidsboliger / 45% vekst 	500 nye fritidsboliger / 5% vekst
Utbygging	Over og under tregrensen	Under tregrensen	Under tregrensen
Økt antall turgåere i 2040	100% flere turgåere 	60% flere turgåere 	20% flere turgåere
Friluftsliv over tregrensa	Opprusting av dagens stier og utvidet stinettverk	Opprusting av dagens stier	Stier som i dag
Friluftsliv under tregrensa	Stor utbygging i friluftsområder	Noe utbygging i friluftsområder	Lite utbygging i friluftsområder
Villreinstammen i 2040	Meget sterkt truet	Sterkt truet	Noe truet

Norefjell-Reinsjøfjell:

Eksisterende hytteeiere er minst begeistret for høy utbygging.

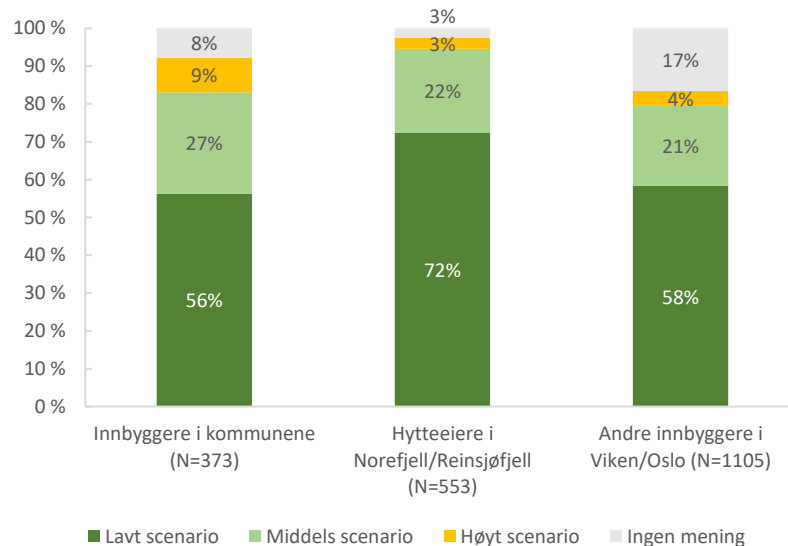
Respondentene ble bedt om å ta stilling til hvilket scenario de foretrakk for Norefjell-Reinsjøfjell. Figuren til høyre viser at over halvparten av respondentene ønsker lite utbygging.

Eksisterende hytteeiere (deltidsinnbyggere) er gruppen hvor størst andel (72 prosent) ønsker minst mulig fritidsboligbygging. At en stor andel eksisterende fritidsbeboere har et ønske om minst mulig utbygging kan komme av at denne gruppen bruker fjellområdet mest i dag. I tillegg kan fritidsbeboerne oppleve bekymring for at markedsverdiene på eksisterende fritidsboliger i området reduseres som følge av reduserte bruksverdier, økt tetthet av fritidsboliger og et større tilbud av fritidsboliger.

Innbyggerne i de fem forvaltningskommunene i Norefjell-Reinsjøfjell ønsker i noe større grad moderat eller høy utbygging. Det betyr at over halvparten av innbyggerne ønsker minst mulig utbygging i kommunene som legger til rette for stor fritidsboligutbygging. Her synes det altså å være noe konflikt mellom lokalpolitikernes arealpolitikk og lokalbefolkningens preferanser.

Befolkningen i Viken og Oslo har relativt like preferanser som lokalbefolkningen, men det er noe fler som ikke har noen mening om dette. Det er naturlig.

Respondentenes førstevalg av utbygging fordelt på underutvalg. Kilde: Valuechange

Norefjell-Reinsjøfjell:

Samfunnsøkonomen sier at utbyggingstakten bør begrenses – lokalt er konklusjonen det motsatte

Respondentene som oppgir at de foretrakk lite eller noe utbygging ble videre spurt om deres betalingsvillighet for å redusere utbyggingen fra stor utbygging til noe eller lite utbygging.

Vi finner at betalingsvillighet har en sammenheng med kjøretid til området, altså at respondenter som bor nærmere har en høyere betalingsvillighet. Siden flere lokale ønsker stor utbygging, og dermed ikke har betalingsvillighet for lite eller noe utbygging, så har lokalbefolkningen som gruppe lavere betalingsvillighet.

Utbygging av 6 000 nye fritidsboliger i Norefjell-Reinsjøfjell (avviket mellom liten og stor utbygging) er beregnet å gi årlig økte lokaløkonomiske verdier og økte eiendomskatteinntekter i størrelsesorden 132 millioner kroner.

Denne utbyggingen er anslått å påføre lokalbefolkningen, fritidsbeboere og kommunene i området en kostnad på 53 millioner kroner.

Lokalt overstiger altså de lokaløkonomiske inntektene fra fritidsboligbygging nyttetapene til både lokalbefolkningen og eksisterende fritidsbeboere.

Fra et nasjonalt samfunnsøkonomisk perspektiv, vil en måtte ta hensyn til at flere enn lokalbefolkning og fritidsbeboere ønsker å ta vare på naturen i området. Denne kostnaden summerer seg til 870 millioner kroner i Oslo og Viken alene. Man må også justere for fortrenging, fordi den økonomiske virkningen av hyttebygging motsvares av tilsvarende reduksjon andre steder fordi det er begrenset med arbeidsfolk.

Nasjonalt er konklusjonen det motsatte av den lokale konklusjonen: det lønner seg med lite utbygging av fritidsboliger i området i tiden fremover.

Gjennomsnittlig årlig betalingsvillighet per husholdning (i NOK) fra 2022 til 2040 for å redusere fra stor utbygging til lite utbygging eller noe utbygging, for hver av de tre utvalgene. Estimert basert på intervallregresjoner med bruk av utvalgsvekter. Statistisk standardfeil i parentes. Kilde: Valuechange

Respondentgruppe	Valg	Innbyggere i kommunene	Fritidsboligeiere	Innbyggere i Viken og Oslo
De som foretrekker redusert utbygging	Noe utbygging	2 031 (282)	1 983 (138)	954 (74)
	Lite utbygging	2 787 (388)	2 995 (175)	1 231 (86)
Alle respondenter	Noe utbygging	1 688 (235)	1 875 (130)	759 (59)
	Lite utbygging	2 316 (322)	2 833 (165)	979 (69)

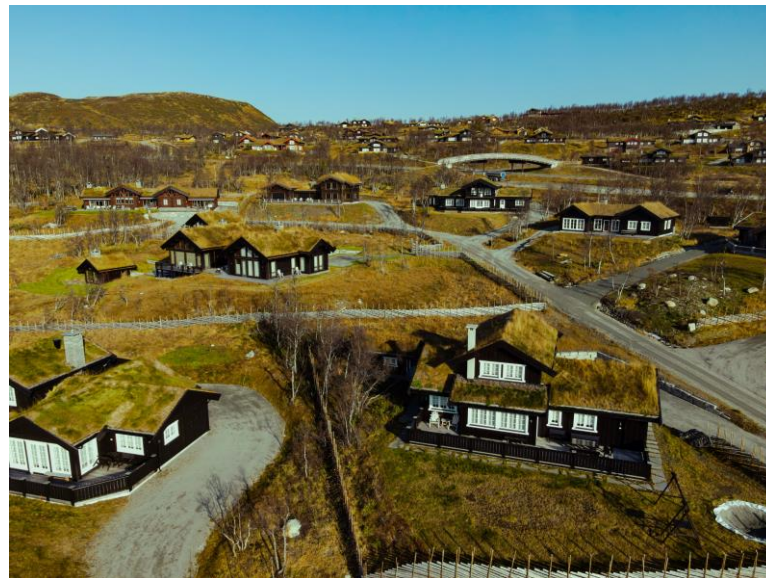
Valdres og Norefjell-Reinsjøfjell: Mange likhetstrekk og noen vesentlige forskjeller

- Om lag like store arealer
- Om lag like mange hytter
- Valdres består av 6 kommuner – N/R har 5 kommuner
- Litt flere innbyggere i Valdres, men primært på grunn av Fagernes
- Priser på hytter og lokalt verdiskapingsbidrag anslås å være relativt likt. Litt høyere i Øystre Slidre og Krødsherad, ellers mye av det samme

MEN:

- Dobbelt så høy vekst i antall hytter i N/R som i Valdres. Det er særlig Flå og Krødsherad som har opplevd høy vekst.
- Antall hytter sett opp mot fjellarealer (over 900 moh) er langt høyere i Krødsherad og Sigdal enn i Valdres-kommunene
- Etnedal har høyt antall hytter per fjellareal, men det er fordi arealene totalt sett i liten grad er høytliggende
- Det er Nore-Uvdal (Hardangervidda) og Vang (Jotunheimen) som har desidert lavest antall hytter sett opp mot fjellarealer

Foto: iStockphoto

Hyttebygging i Valdres vurdert i lys av funn for Norefjell-Reinsjøfjell

I Norefjell/Reinsjøfjell finner vi at en kraftig økning i antall hytter (35% fra dagens nivå) gir et positivt nettobidrag til lokalsamfunnet, men at det ikke er samfunnsøkonomisk lønnsomt nasjonalt fordi resten av befolkningen vurderer belastningen som for stor.

Valdres ligner denne regionen men:

- Veksten i antall hytter de siste 10 årene er langt lavere. Det tilsier at toleransen for flere hytter i Valdres er høyere, både hos lokalbefolkning og hos eksisterende hytteeiere
- Det er gjennomgående større fjellarealer per hytte i Valdres enn i Norefjell/Reinsjøfjell. Det trekkes i retning av at man har noe større aksept for videre utbygging
- Valdres ligger litt lenger unna de store befolkningssentrene på Østlandet (litt lenger reisetid i gjennomsnitt). Det tilsier at folk utenfor regionen har noe lavere verdsetting av miljø og natur som fellesgoder i Valdres enn eksempelvis på Norefjell
- Regnestykket fra N/R baserer seg på 6000 nye hytter. Basert på veksten siste 10 år i Valdres er dette tallet for høyt for vekst de neste 10 årene. Det lanseres planer for om lag 3500 nye hytter de kommende årene i Valdres, men dette er høyst usikre og ambisiøse anslag

Ulikhetene som påpekes i punktene over trekkes alle i retning av at den natur og miljørelaterte kostnadssiden i regnestykket er mindre i Valdres enn i Norefjell/Reinsjøfjell.

- Dette trekkes i retning av at videre utbygging av hytter i Valdres er lønnsomt både lokalt og nasjonalt
- For å sikre samfunnsøkonomisk lønnsomhet er det en god ide å konsentrere byggingen av fritidsboliger slik at store fjellarealer forblir urørt. En fortetting kan potensielt ses på som en byrde for eksisterende hytteeiere
- Det er også viktig fra et verdsetningsståsted at man ikke bygger i etablerte støls- og seterområder med stor kulturhistorisk verdi
- Regnestykket vil også påvirkes sterkt av lokalbefolkningens evne til å dra nytte av deltidsinnbyggernes fritidskonsum. Herunder økt bruk av restauranter, butikker, opplevelsestilbud etc. I dag er dette lokale konsumet alt for lavt

Strategi 1: øke lokal verdiskaping i utbyggingsfasen

Relativt store andeler av omsetningen og resulterende verdiskaping fra utbyggingsfasen til fritidsboliger tilfaller aktører utenfor regionen, og det gjelder særlig byggingen av fritidsboligene. Dersom en klarer å øke andelen lokal omsetning fra tomteklargjøring og fritidsboligbygging vil det ha klare positive effekter på omsetningen og sysselsettingen lokalt.

En konkret virkemiddelendring kommuner kan gjøre for å øke den lokale markedsandelen i utbyggingsfasen er å redusere takten i reguleringen av nye fritidsboligområder og -tomter. Dette vil gjøre byggeprosjektene mindre attraktive for større aktører og dermed gjøre mindre, lokale aktører mer konkurransedyktige og øke markedsandelene. Det gjør også at de lokale aktørene har muligheten til å ta en større andel av oppdragene, gitt en viss kapasitet. En tydelig plan for utbyggingstakten vil videre kunne gi forutsigbarhet for aktørene for å planlegge eventuelle oppdrag i sammenheng med annen bygge- og anleggsvirksomhet. Å redusere byggetakten behøver ikke nødvendigvis å medføre reduksjon i antallet fritidsboliger som til slutt bygges, bare at farten i utbyggingen jevnes ut.

Kommunene kan også fasilitere koordinering av lokale aktører i bygge-anleggsnæringen, slik at disse identifiserer synergier, utveksler kunnskap og mulig etablerer samarbeid som styrker disse i konkurranse med særlig større aktører utenfra. For eksempel kan kommunene ta initiativ til å etablere et bedriftsnettverk med faglig veiledning og finansiering fra Innovasjon Norge.

Strategi 2: øke lokal verdiskaping i ettermarkedet

Fritidsboliger bidrar med et høyt antall gjestedøgn i året og er ofte en kjøpesterk gruppe. En utfordring er imidlertid at de bruker pengene sine utenfor regionen. Det ligger dermed et potensial i å øke lokal verdiskaping ved å øke forbruket fra deltidsinnbyggerne.

Figuren til høyre er ment som et eksempel og viser at dersom lokale myndigheter i Norefjell-Reinsjøfjellområdet klarer å øke lokalandelen av markedet knyttet til vedlikehold og forbruk med 20 prosentpoeng og klarer å øke bruksrelatert forbruk med 25 prosent, vil fritidsboligene skape nesten 400 millioner kroner i meromsetning.

Økt lokal verdiskaping fra ettermarkedet innebærer å øke bedriftenes attraktivitet ovenfor besøkende. Destinasjonen bør derfor ledes og utvikles for å skape unike opplevelser, sørge for viktige fellesgoder, bidra til økt tilgjengelighet og formidle kommersielle tjenester med fritidsbeboere som hovedmålgruppe. Kontinuerlig kartlegging av deres behov, utvikling av et tilpasset tilbud og formidling av relevant vare- og tjenestetilbud på en felles nettside (f.eks. en «Hytteportal»), vil kunne utløse økt lokal verdiskaping.

Dette arbeidet kan både finansieres gjennom frivillige påslagsordninger, hvor bygg- og anleggsbransjen også bidrar, og gjennom utbyggingsavtaler knyttet til salg av fritidsboligtomter.

Strategi 3: Mer skånsom fritidsboligutbygging

Gitt utbyggingstakt og -omfang, kan fritidsboligene plasseres og bygges på en måte som reduserer negative virkninger gjennom natur og friluftsliv. Generelt vil det være større risiko for slike negative virkninger for store fritidsboliger plassert utenfor eksisterende bebyggelse enn mindre fritidsboliger i eksisterende bebyggelse. Det er en trend at kommuner bygger fritidsboligene tettere og i større hyttefelt nå enn tidligere. Bygges det for eksempel leilighetskomplekser, vil antallet fritidsboliger per m2 areal være langt høyere enn mer tradisjonelle fritidsboliger, og infrastrukturen blir mer effektiv.

I tillegg til lokaliseringen av fritidsboliger kan mer skånsom fritidsboligbygging også oppnås ved hvilke fritidsboliger som bygges, hvilke materialer det bygges med og hvordan de og tilhørende infrastruktur plasseres i landskapet.

Kommunenes virkemidler er i stor grad sterke og i prinsippet enkelt tilgjengelig i kommunene gjennom arealplanleggingen. Kommunene utarbeider kommuneplanen, hvor samfunnsdelen setter retningen for arealdelen, og arealbruken spesifiseres nærmere i kommunedelplaner, områdereguleringer og/eller detaljreguleringer. Et annet konkret virkemiddel er at kommunene kan utarbeide et eget dokument som setter føringer for hva en ønsker med fritidsboligbebyggelsen og hvordan en skal oppnå det. Forankret i kommuneplanen, vil en slik strategi eller temaplan kunne sette en tydelig retning for «fritidsboligkommunen» sammen med eventuelle tiltak, både knyttet til utbyggingen og eventuelt til andre aspekter ved fritidsboligbyggingen og -bruken (se øvrige strategier i dette delkapitlet).

Strategi 4: redusere utbygging

Flere og flere fagpersoner og relevante aktører uttrykker bekymring for veksten i antallet fritidsboliger i Norge. Mulige konkrete tiltak er derfor for politisk ledelse i kommunene å redusere arealer som reguleres til fritidsbebyggelse. Gode politiske beslutninger avhenger også av gode og forståelige beslutningsgrunnlag, slik at et tiltak i administrasjonen er å sikre at konsekvensutredninger og saksframlegg av disse er grundige og forståelige. En gjennomgang av konsekvensutredninger av kommuneplanens arealdel i 91 kommuner viser manglende redegjørelse for konsekvenser innen klima- og miljøtemaene, samt at negative virkningene i liten grad trekkes opp i oppsummeringer og i saksframlegg (Pedersen mfl. 2019; Handberg mfl. 2020).

Et annet konkret tiltak for å dempe utbyggingen er å øke eiendomsskatten for fritidsboliger. Dette vil øke kommunens inntekter fra hver av de eksisterende fritidsboligene, og samtidig redusere etterspørselen etter flere fritidsboliger og dermed redusere insentivene for utbyggingspress.

Eventuell reduksjon i utbygging må også sees i sammenheng med andre strategier. Omsetning og dermed verdiskaping og arbeidsplasser som grunner i fritidsboliger og fritidsbeboere kan økes betraktelig ved å satse på å øke lokalandelene (se strategi 1-2).

6: Vedlegg

Vedleggene redegjør nærmere for:

- Kommunevise tall for deltidssinnbyggere og reiselivsnæringen
- Menons beregningsmodell for reiselivsanalyser
- Metodikken som er benyttet i forbindelse med innsamling av data om hyttebygging
- Referanseliste inkludert relevante tabeller fra SSB
- Andre sentrale antagelser eller estimeringer i analysen

Utviklingen i antall hytter fra 2012-2022 per kommune

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Sør-Aurdal	3 475	3 484	3 522	3 381	3 385	3 404	3 428	3 451	3 480	3 519	3 567
Etnedal	2 212	2 221	2 227	2 244	2 299	2 346	2 386	2 424	2 440	2 484	2 506
Nord-Aurdal	4 227	4 272	4 275	4 297	4 356	4 438	4 501	4 559	4 628	4 670	4 806
Vestre Slidre	2 522	2 547	2 560	2 596	2 531	2 586	2 627	2 671	2 702	2 732	2 740
Øystre Slidre	3 349	3 369	3 393	3 412	3 433	3 449	3 435	3 478	3 493	3 554	3 605
Vang	1 633	1 623	1 646	1 650	1 673	1 705	1 733	1 771	1 777	1 805	1 818

244 bygde fritidsboliger i 2021 medførte et lokalt bidrag på 669 millioner, tilsvarende 2,7 millioner kroner per fritidsboliger.

Antall fritidsboliger sammenlignet med boliger i kommunene

	Antall fritidsboliger	Antall boliger	Antall hytter per bolig
Sør-Aurdal	3 567	1 828	2,0
Etnedal	2 506	881	2,8
Nord-Aurdal	4 806	3 596	1,3
Vestre Slidre	2 740	1 275	2,1
Øystre Slidre	3 605	1 770	2,0
Vang	1 818	915	2,0

Anslag på deltidsinnbyggernes forbruk i hver kommune i 2021

	Valdres	Nord-Aurdal	Øystre Slidre	Vang	Sør-Aurdal	Etnedal	Vestre Slidre
Barmarksesongen	655 362 881	156 076 092	125 089 774	65 214 910	119 989 253	91 011 368	97 981 484
Vintersesongen	465 841 415	110 941 144	88 915 621	46 355 701	85 290 096	64 692 197	69 646 656
Totalt	1 121 204 296	267 017 236	214 005 395	111 570 611	205 279 349	155 703 564	167 628 141

Anslagene er beregnet med utgangspunkt i fordelingen av gjestedøgn presentert i tabellen på side 24. De totale forbrukstallene for Valdres er vektet med de kommunevise andelenes for å få forbrukstall per kommune.

Deltidsinnbyggernes forbruk som andel av omsetningen i kommunenes næringsliv

Fritidsinnbyggernes forbruk som andel av næringslivet	
Valdres	10 %
Nord-Aurdal	4 %
Øystre Slidre	11 %
Vang	18 %
Etnedal	69 %
Sør-Aurdal	14 %
Vestre Slidre	20 %

Forbruket er beregnet basert på 2021-tall, mens omsetningen er basert på regnskapene til regnskapspliktige foretak i 2020.

Omsetningen i reiselivsbransjene, inkludert enkeltpersonsforetak, per kommune i 2019

	Nord-Aurdal	Øystre Slidre	Vang	Etnedal	Vestre Slidre	Sør-Aurdal
Overnatting	111 393 862	101 949 950	34 177 400	1 190 200	1 668 000	7 902 200
Servering	55 645 600	80 764 850	5 952 600	646 800	8 390 000	646 800
Transport	44 000 000	-	-	17 575 000	-	-
Opplevelser	72 042 145	48 724 650	39 381 000	231 000	3 777 000	2 328 000
Formidling	9 698 000	19 207 000	4 155 000	11 248 000	177 000	1 502 000

Antall ansatte i reiselivsbransjene, inkludert enkeltpersonsforetak, per kommune i 2019

	Nord-Aurdal	Øystre Slidre	Vang	Etnedal	Vestre Slidre	Sør-Aurdal
Overnatting	166	89	47	6	2	15
Servering	90	108	8	1	16	1
Transport	29	0	0	22	0	0
Opplevelser	161	35	11	0	8	5
Formidling	12	23	1	3	1	1

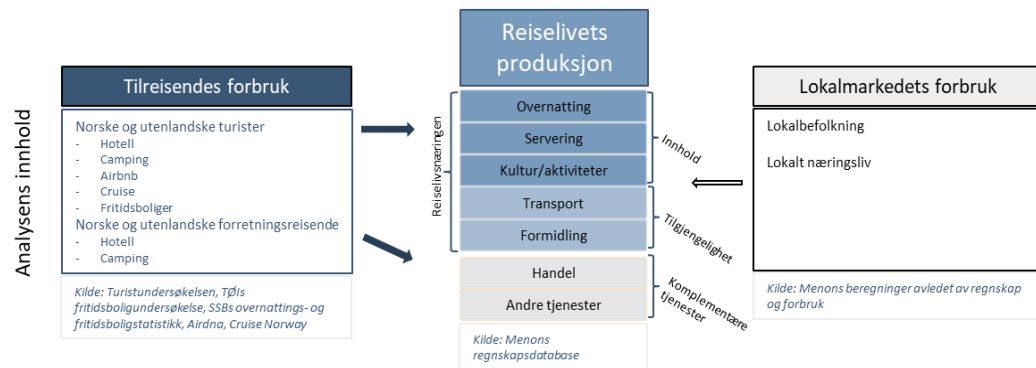
Reiselivsmodellen

Menon har utviklet en **økonomisk beregningsmodell for reiseliv** for å kunne estimere ringvirkninger av **tilreisendes lokale forbruk**. Modellen henter inn informasjon fra overnattingsstatistikk, Innovasjon Norges Turistundersøkelse, Menons regnskapsdatabase (Regnskapsregistrene i Brønnøysund), samt nasjonalregnskapstall og næringskryssløp fra SSB.

Vi legger beregningene av antall gjestedøgn etter overnattingsform og segment til grunn for beregningene av økonomiske effekter. Deretter benyttes informasjon om gjennomsnittlig døgnforbruk fra Turistundersøkelsen. Vi omregner totalt forbruk (omsetning) i ulike vare- og tjenestekategorier til verdiskapings- og sysselsettingstall ved hjelp av **Menons regnskapsdatabase**. Databasen inneholder regnskapsinformasjon for alle foretak i Norge med plikt til å levere regnskap til Brønnøysundregistrene, og har blitt utviklet gjennom flere år. Herfra trekker vi ut informasjon om samtlige reiselivsbedrifter i Norge, basert på de ulike bransjene som til sammen utgjør **reiselivsnæringen** (overnatting, servering, transport, formidling og opplevelser). Vi opererer med fire segmenter av norske og utenlandske turister og feriereisende, vi kartlegger verdiskaping i innholdsbransjene, transport og formidling, samt andre næringer og underleverandører, og vi viser utviklingen i både turismen og næringslivet over tid. I denne rapporten viser vi også **utviklingen i reiselivsnæringen**. Her bruker vi regnskapstall fra de lokale bedriftene i reiselivsnæringen.

Vi får ulike tall ut fra de ulike datakildene og metodene vi bruker. Vi beregner blant annet verdiskaping både avledet av de **tilreisendes beregnede forbruk** og i de **rapporterings-pliktige reiselivsbedriftene**. En stor fordel med regnskaps-databasen er at den inneholder avdelingsdata, det vil si at bedrifter som har avdelinger registrert lokalt, men som eventuelt har hovedkontor andre steder, også er inkludert. På denne måten får vi synliggjort den verdiskapingen og sysselsettingen som faktisk finner sted lokalt, uavhengig av hvor foretaket har valgt å lokalisere hovedkontoret. I tillegg blir sysselsetting og verdiskaping fordelt på fylker og regioner på en riktigere måte.

Vi har også intervjuet ulike reiselivsaktører (lokale, regionale og nasjonale) for å høre deres syn på Valdres som hytte- og reiselivsdestinasjon.

Enkeltpersonforetak

Enkeltpersonforetak (ENK) er inkludert i deler av analysen, primært del 3, for å gi et mer komplett bilde av reiselivsnæringen i Valdres. Disse er identifisert gjennom www.proff.no og et søk på relevante nace-koder. Totalt er det 88 ENKer fordelt på overnattings-, serverings- og opplevelsesbransjen. I samråd med oppdragsgiver har vi vurdert relevansen til foretakene og om det er noen som er mer sentrale enn andre.

Ettersom vi ikke har samme regnskapsdata tilgjengelig for disse foretakene har vi estimert omsetning, verdiskaping og sysselsatte for ENKer i analysen. Dette er gjort med utgangspunkt i regnskapstall for regnskapspliktige foretak i reiselivsnæringen i Valdres for 2020. Det gir en omsetning på 700 000,- per sysselsatt og verdiskaping på 310 000,- per sysselsatt.

Der hvor det ikke er rapportert ansatte i selskapet på proff er det antatt at foretaket sysselsetter 1 person. For foretak med 1 person er det antatt at denne bruker 1/3 av ett årsverk på virksomheten. For foretak som er vurdert som mer sentrale er antagelsen at ansatte i gjennomsnitt jobber 2/3 av ett årsverk.

For enkeltpersonforetak innen kategorien «Overnattings- og serveringsvirksomhet» er det antatt en fordeling på 60/40 mellom overnatting og servering for hhv omsetning, verdiskaping og sysselsetting.

Omsetningen, verdiskaping og sysselsetting for ENKer i 2020 utgjør mellom 7 og 13 prosent av tilsvarende tall for regnskapspliktige selskaper i 2020. Denne andelen er holdt konstant for alle år i analysen.

Referanser

- SSB-tabeller: 03174, 07459, 09747, 10237, 12843, 13122, 13152, 13155, 13164, 11713, 06265
- SSB: Sum eierandeler i hytter. Byggkommune og eiers bokommune. 2014. (K)
- Innovasjon Norges Turistundersøkelse
- Menon Economics. (2018). Ringsakerfjellet – Ringvirkninger av hytteaktivitet og betydning for regionen
- Menon Economics. (2022). Bærekraftig arealutvikling i Norefjell-Reinsjøfjell, Menon publikasjon nr 41/2022
- Hytte- og fritidsboligeierundersøkelse i Valdres. (2020). Visit Valdres
- Statistikk levert av AirDNA om overnattinger via Airbnb
- Telemarksforskning m.fl. (2015). Inntekter og utgifter i hyttekommuner
- Menon Economics, SSB og NMBU. (2018-2021). Valuechange – Verdsetting av kultur- og miljøgoder for bedret kunnskaps- og beslutningsgrunnlag: Fra teori til praksis.
- Innovasjon Norge. (2017). Standard for Bærekraftig reisemål – Kriterier og indikatorer.

Deltidsinnbyggere

I beregningen av deltidsinnbyggernes gjestedøgn har vi tatt utgangspunkt i SSBs statistikk på antall hytter i Valdresregionen samt en undersøkelse fra SSB som angir hvor stor andel av hyttene som er eid av lokale og folk bosatt utenfor kommunen. Dette gir oss antall deltidsinnbyggere.

For å beregne antall gjestedøgn har vi lagt til grunn at en hytte i gjennomsnitt brukes 166 gjestedøgn i året. Denne antakelsen er basert på resultatene i hytte- og fritidsboligeierundersøkelsen som ble gjennomført i Valdres i 2020. Vi har også antatt at gjestedøgnene er fordelt på barmark- og vintersesongen med henholdsvis 60 og 40 prosent, i tråd med sesongfordelingen av kommersielle gjestedøgn.

Vi gjør oppmerksom på at SSB sine tall ikke skiller mellom frittstående fritidsboliger og bygg med flere enheter dersom de er registret på samme gårds- og bruksnummer. Det reelle antallet fritidsboliger er derfor trolig noe høyere enn det som fremkommer i analysen. Det igjen vil også gi et noe høyere antall gjestedøgn fra deltidsinnbyggere.

Intervjuer - Hytteutbygging

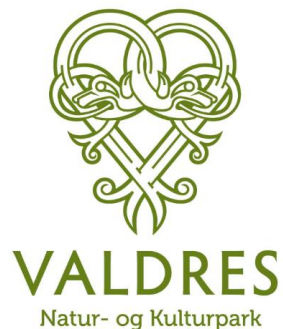
For å kunne vurdere de økonomiske effektene av fritidsboligmarkedet har vi gjennomført syv strukturerte intervjuer med personer som innehar lokal ekspertise om hytteutbygging i Valdres kommune. Det inkluderer blant annet tomteeiere, anleggsbedrifter, utbyggere og eiendomsmeglere.

Vi har bedt dem om kvalifiserte vurderinger av prisene på de ulike utbyggingsfasene (tomt, tilrettelegging av tomt og bygging), og tilhørende lokalandeler i dette arbeidet.

Aktørene gir uttrykk for at det i liten grad er snakk om forskjeller mellom kommunene i Valdresregionen når det kommer til disse kostnadene og andelene som tilfaller lokalt, met kan være enkeltområder som avviker noe.

Vi har beregnet et gjennomsnitt av anslagene fra intervjuene som deretter ble brukt til å beregne ringvirkninger av hytteutbyggingen i Valdres.

Takk til alle bidragsytere, spesielt:

VISIT VALDRES

